

VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA

Silvijaus Kačinsko,
V kurso, darbo teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas
Darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso
lyginamoji analizė

Vadovas doc. dr. V. Tiažkijus
Recenzentas lekt. P. Koverovas

Vilnius, 2011

TURINYS

DARBE NAUDOJAMŲ SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS	2
ĮVADAS	3
1. Užimti gyventojai.....	6
1.1. Užimtumas	6
1.2. Užimtumo genezė.....	9
2. Darbuotojas	11
2.1. Subjektiškumas.....	11
2.2. Teisinis darbo pagrindas.....	15
2.3 Pagrindinės teisės ir pareigos bei jų užtikrinimas	16
2.4. Atsakomybė.....	19
2.5 Valstybės tarnautojo statuso ypatumai	21
4. Savarankiškai dirbantis asmuo	24
4.1. Teisnumas ir veiksnumas	26
4.2. Teisinis veiklos pagrindas	27
4.3. Atskiros savarankiškai dirbančių asmenų kategorijos	29
4.3.1. Individualios įmonės savininkas	31
4.3.2. Ūkinės bendrijos tikrasis narys	33
4.3.3. Savarankiškai dirbantis ūkininkas ir jo partneris	35
4.3.4. Šeimynos dalyvis	38
4.3.5. Individualia veikla besiverčiantys asmenys	39
4.3.5.1. Advokatas, advokato padėjėjas, antstolis ir notaras.....	40
4.3.5.2. Kiti individualia veikla besiverčiantys asmenys	47
5. Teisinių statusų būklė bei dinamika.....	49
5.1. Atribojimo problematika	50
5.2. Teisinių statusų reguliavimo gairės.....	51
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68
PRIEDAS	69

DARBE NAUDOJAMŲ SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS

a.	–.....amžius
AB	–.....akcinė bendrovė
d.	–.....dalis (arba diena – pagal kontekstą)
ha	–.....hektaras
EP	–.....Europos Parlamentas
ES	–.....Europos Sąjunga
ET	–.....Europos Taryba
Eur	–.....eurai
kooperatyvas	–kooperatinė bendrovė
KT	–Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
kt.	–.....kita
LAT	–.....Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LR	–Lietuvos Respublika
CK	–.....Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
DK	–Lietuvos Respublikos darbo kodeksas
LAT	–Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Lt	–.....litai
m.	–.....metai
str.	–straipsnis
p.	–punktas
pvz.	–pavyzdžiui
pan.	–.....panašiai
UAB	–.....uždaroji akcinė bendrovė
ŪB	–.....ūkinė bendrija
ŽŪB	–.....žemės ūkio bendrovė
IĮ	–.....individuali įmonė

IVADAS

Darbo aktualumas svarbus trimis aspektais: darbe lyginamų užimtųjų gyventojų kategorijų dydžiu, pasirinkimo variantų tarp atskirų užimtumo būdų problematika bei palankia terpe teisinio reglamentavimo spragoms šalinti.

Aptariant pirmąjį aspektą, verta pažymėti, kad Lietuvoje savarankiškai dirbančių asmenų Statistikos departamentas 2010 m. priskaičiavo 124.400 asmenų, samdomųjų darbuotojų (kurių dauguma yra darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojai) – 1.343.400. Likę užimtieji asmenys padedantieji šeimos nariai sudarė tik 23 tūkstančius¹. Todėl darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys yra dvi stambios grupės, kurių asmenų teisinius statusus verta ir aktualu palyginti būtent dėl jų skaičiaus Lietuvos Respublikoje.

Aptariant antrąjį aktualumo kriterijų – pasirinkimo variantus užimtoje visuomenėje – piliečiai dažnai susiduria su dilema, kokia veikla užsiimti – ar dirbti pagal darbo sutartį, ar dirbti savarankiškai. Magistriniame darbe yra atskleidžiami svarbiausi ir problematiškiausi darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso aspektai, todėl šis magistrinis darbas praverstų ir asmenims, planuojantiems savo karjerą.

Trečiasis aktualumo kriterijus leidžia pamatyti teisinio reglamentavimo spragas, pagerinti atskirų užimtųjų asmenų kategorijų teisinę padėtį.

Darbo objektas. Magistriniame darbe aptariami darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisiniai statusai Lietuvoje. Šiame veikle apžvelgti tokie dalykai, kaip subjektų sampratos, subjektiškumas, statusų pradžia ir pabaiga, pagrindinės teisės ir pareigos (bei jų užtikrinimas), atsakomybės aspektai.

Analizuodami atsakomybę, lyginome tik civilinę atsakomybę, materialinę atsakomybę pagal darbo teisę bei drausminę atsakomybę, nesileisdami į kitas taikomas nagrinėjamų asmenų statusams atsakomybės rūšis.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Kadangi magistrinio darbo objektas yra darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statusas lyginamuoju požiūriu, šio darbo tikslas yra palyginti darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinius statusus, atrandant teisinio reglamentavimo ypatumų ir spragų. Todėl iškelti tokie 3 uždaviniai:

- 1) pateikti darbuotojo teisinio statuso analizę;
- 2) išanalizuoti savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso specifiką;

¹ Statistikos departamentas. *Užimtieji*. Požymiai: lytis, gyvenamoji vietovė, darbas visą arba ne visą darbo dieną, metai ir užimtumo statusas [interaktyvus]. Vilnius, 2011 [žiūrėta 2011-03-12] Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3031002&PLanguage=0>>.

3) atrasti teisinio reguliavimo spragų ir pasiūlyti, kaip jas užpildyti;

Darbo metodai. Tiriant darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinius statusus buvo remtasi pagrindiniais moksliniais metodais, aptariamais toliau. Visų pirma buvo naudojamas *sisteminės analizės* metodas atskleidžiant darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso būklę Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. O *istorinio tyrimo metodo* taikymas leido ne tik įvertinti šiuo metu egzistuojančio teisinio reglamentavimo būklę, tačiau ir leido atspindėti darbuotojo bei savarankiškai dirbančio asmens teisinių statusų dinamiką – įsigilinti į šių teisinių institutų atsiradimo priežastis, išskirti prasmės teikiančius reglamentavimo raidos etapus bei nustatyti raidos krypčių tendencingumą. *Lyginamuoju – teisiniu metodu* naudojamos lygindami ne tik darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinius statusus, tačiau lyginamuoju-teisiniu požiūriu žvelgdami į Lietuvos Respublikos, Rusijos Federacinės Respublikos, ir Airijos Respublikos reglamentavimą darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims. *Kritikos* metodas buvo naudojamas vertinant, pvz., kaip teisė atitinka realius teisinius santykius bei užtikrina darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų teises bei interesus. Kadangi teisės normos išreiškiamos pagal gramatikos, sintaksės ir kitas kalbos taisykles, todėl buvo reikalingas *lingvistinis (gramatinis) metodas*. O pasitelkę *loginį metodą* suformulavome išvadas ir apibendrinimus.

Darbo originalumą ir naujumą atspindi ne tik darbo aktualumas bei tikslai, tačiau ir darbo specifika. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad originalumo šiam darbui suteikia tai, kad darbe koncentruojamasi į apžvelgiamų teisinių santykių analizę ir iškylančių problemų sprendimą, neapsiribojant teisės aktų, doktrinos bei praktikos aprašomąja analize. Be to, darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinis statusas apskritai nebuvo lygintas magistro darbuose (bent 2 metų senumo). Bei kitoje oficialiai paskelbtoje mokslinėje literatūroje toks darbas nebuvo atliktas. Suprantama, atskiri analizuojamos temos aspektai buvo nagrinėjami šaltinių sąrašė nurodytoje specialiojoje literatūroje. Šie išvardyti komponentai leido sukurti originalų magistro darbą nauja tema.

Šaltinių apžvalga. Magistriniame darbe remtasi įvairiais literatūros šaltiniais: teisės aktais, specialiaja, praktine ir kita moksliniam tyrimui reikalinga literatūra. Literatūra buvo surinkta atrankiniu būdu, analizuojant literatūrinių šaltinių turinį, ieškant aktualių gvildenamos temos aspektų.

Didelę reikšmę šio magistrinio darbo struktūrai turėjo DK struktūra. Specialioji literatūra darbe buvo panaudota gretinant skirtingų autorių pozicijas, todėl nebuvo stipriai susieta su konkrečiais veikalais.

Renkant darbui medžiagą, naudotasi bibliotekose sukaupta informacija, interneto resursais ir autoriaus asmenine biblioteka.

Darbo struktūros apžvalga. Darbo struktūrą lemia tiek teisinio statuso samprata, tiek darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinių statusų ypatumai. Kad geriau būtų galima suprasti magistrinio darbo struktūrą, išaiškinama, ką reiškia teisinis statusas. Remiantis V. Tiažkijaus išvalga yra faktinė subjekto būklė, kuri priklauso nuo tam tikrų aplinkybių². Teisinėje literatūroje darbuotojo teisinis statusas yra nusakomas per 4 komponentus: (1) teisnumą ir veiksnumą (subjektiškumą); (2) subjektines teises ir pareigas; (3) teisių ir pareigų garantijas; (4) atsakomybę³.

Tiek V. Tiažkijus, tiek G. Dambrauskienė teisinį statusą apibrėžia trimis lygmenimis – bendruoju, specialiuoju ir konkrečiuoju. Bendrasis teisinis statusas yra vienodas visiems darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, specialusis yra susijęs su atitinkamais apribojimais ar reikalavimais atlikti tam tikrą darbą, o individualusis apibūdina konkretaus darbuotojo teisinę būklę. Šiame darbe nagrinėjamas labiau bendrasis teisinis statusas, o analizuojant specialųjį ir konkretųjį teisinius statusus išvelgiami ypatumai.

Dėstomosios dalies pirmajame skyriuje yra pateikiami bendrieji užimtumo klausimai, siejantys darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinius statusus, tokiu būdu parodomas istorinis šių užimtų gyventojų kategorijų atskirumas. Antrame skyriuje apibrėžiama darbuotojo samprata, analizuojamas subjektiškumas, teisių bei pareigų garantijos ir atsakomybė, palyginama su gretimu valstybės tarnautojo statusu. Trečiame skyriuje tokiu pačiu principu analizuojamas savarankiškai dirbančio asmens statusas, atsižvelgiant į anksčiau išdėstytą medžiagą. Ketvirtame skyriuje yra analizuojama darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso atskyrimo problematika bei sprendžiamos teisinio reglamentavimo problemos.

² TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 166.

³ *Ibid.*, p. 166; DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 50.

1. Užimti gyventojai

1.1. Užimtumas

Prieš pradėdant lyginti darbuotoją ir savarankiškai dirbantį asmenį pagal jų teisinį statusą, reikėtų pažvelgti į užimtumo teisinio reguliavimo kontekstą, kuriame šie teisiniai statusai egzistuoja. Lietuvos darbo ir socialinių tyrimų institutas užimtumą laiko teisėta darbine žmonių veikla, kuriant materialines vertybes ir teikiant paslaugas, siekiant patenkinti asmeninius ir visuomeninius poreikius bei suteikianti jiems uždarbį⁴. G. Dambrauskienė apibrėžia užimtumą kaip įstatymų nedraudžiamą veiklą, kurią vykdo asmenys sutarties su darbdaviu pagrindu arba savarankiškai, taip pat ekonominiai ir teisiniai santykiai tarp asmenų, dalyvaujančių darbo kooperacijoje⁵.

Vadinasi, pagal pateiktus apibrėžimus neginčijama užimtumo sąlyga yra ta, kad užimtumas yra teisėta, įstatymų nedraudžiama darbinė žmonių veikla. Tačiau dėl šios veiklos autoriai skirtingai nusako vykdymą, (1) nes Darbo ir socialinių tyrimų institutas nusako veiklą pagal tai, kad ji yra vykdoma siekiant patenkinti ar savo, ar socialinės plotmės subjekto poreikius, gaunant atlygį už darbą, nes tokia veikla rinkai duoda materialinės naudos, o (2) G. Dambrauskienė nusako konkrečiai, kaip ta veikla pasireiškia (dirbant sutarties pagrindu su darbdaviu, savarankiškai ar esant teisiniams ir ekonominiams santykiams darbo kooperatyve).

Užimtumo klausimas patenka į Lietuvos Respublikos Konstitucijos teisinio reguliavimo sferą. Šio kertinio Lietuvos teisės akto 49 str. 1 d. teigia, kad „kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę turėti poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas“. Todėl manytumėme, kad nereikia žiūrėti tiesmukai į tai, jog asmuo yra užimtas, kai užsiima tiesiogiai mūsų aptarta veikla. Žmogus laikomas užimtu ir tuomet, kai jis laikinai nedirba: atostogauja, poilsiauja, gydomsi ir pan. Svarbu, kad jis tam tikru būdu yra susijęs su konkrečia darbo vieta įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, savo verslu, atlieka darbą pagal autorines sutartis, taip pat trumpalaikius savanoriškus ir pagalbos (talkos) darbus. Užimtumas praktiškai reiškia teisės į darbo laisvę faktinį įgyvendinimą. Vertimas dirbti bet kokia forma (fizine, psichologine, moraline), išskyrus Konstitucijos 48 str. nurodytus nelaikomus priverčiamaisiais darbais (tarnyba kariuomenėje, piliečių

⁴ DARBO IR SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: Agora, 1998, p. 104.

⁵ DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 117.

darbas karo, stichinės nelaimės ir kitais ypatingais atvejais, taip pat ir įstatymo reguliuojamas teismo nuteistųjų darbas), yra draudžiamas. Savanoriškas darbingų piliečių neužimtumas negali būti ribojamas ir nėra pagrindas užtraukti teisinę atsakomybę⁶.

Valstybės uždavinys – sudaryti sąlygas visiškam, produktyviam asmenų, kurie nepasirinko ar negalėjo pasirinkti pajamų šaltinio, užtikrinančio galimybę gyventi, užimtumui. Tam tikslui pasiekti valstybė turi apibrėžti užimtų gyventojų ir neužimtų asmenų kategorijas. Iš neužimtų asmenų formuojamas bedarbių, kuriems turi būti suteikiama valstybės parama, kontingentas, nes neužimtų asmenų ir bedarbių sąvokos nėra identiškos.

Lietuvos norminiuose teisės aktuose nėra gyventojų, laikomų užimtais, apibrėžimo, todėl jų skaičius nustatomas remiantis gyventojų apklausa pagal TDO rekomendacijas. Taigi remiantis jomis Statistikos departamentas teigia, kad užimti gyventojai yra 15 m. ir vyresni asmenys, dirbantys bet kokią darbą, gaunantys už jį darbo užmokestį pinigais ar natūra arba turintys pajamų ar pelno. Tai sandomieji darbuotojai, savarankiškai dirbantys asmenys, padedantys šeimos nariai⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad gyventojų ratas, kurie laikomi užimtais pagal TDO standartus, neapsiriboja asmenimis, dirbančiais vien tik pagal darbo sutartį, todėl sąvoka „užimti gyventojai“ daug platesnė negu sąvoka „darbuotojai“. Tai matyti tiek iš minėtojo G. Dambrauskienės užimtumo apibrėžimo, tiek iš Konstitucijos, kurios 48 str. teigia, kad „kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“⁸.

Trumpai tariant, užimtas gyventojas – tai asmuo, realizuojantis savo teisę į darbą bet kokia visuomenei naudingos apmokamos veiklos forma. Užimtų gyventojų kategorijai taip pat priskiriama ir tam tikra dalis dirbančių nedarbingo amžiaus darbuotojų (pensininkai, paaugliai), šeiminiėje įmonėje dirbantys apmokami ir neapmokami šeimos nariai, žemdirbiai, kariškiai ir kt. Neužimti gyventojai – tai asmenys, kurie tam tikru momentu nėra darbdaviai, neturi savo verslo ir nedirba darbo sutarties pagrindu, taip pat neturi jokio užsiėmimo (darbo).

Remiantis Lisabonos strategija ES valstybių narių politika proporcingai skatinamas visiškas užimtumas, nes visiško užimtumo pasiekimas ir nedarbo bei neveiklumo

⁶ NEKROŠIUS, I. *et al. Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 145.

⁷ STATISTIKOS DEPARTAMENTAS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS. *Užimtieji. Požymiai: lytis, gyvenamoji vietovė, darbas visą arba ne visą darbo dieną, metai ir užimtumo statusas* [interaktyvus]. Vilnius, 2011 [žiūrėta 2011-03-12] Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3031002&PLanguage=0>>

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

sumažinimas didinant darbo jėgos paklausą ir pasiūlą yra labai svarbus palaikant ekonomikos augimą ir stiprinant socialinę sanglaudą⁹. Tačiau pasiekti visišką gyventojų užimtumą praktiškai nėra įmanoma, nes dėl struktūrinių ekonomikos pokyčių įtakos ir darbo jėgos kaitos kai kurie žmonės tam tikrą laiką nedirba, ieškodami darbo ar rinkdamiesi naują darbovietę. Dėl šių priežasčių nuolatos egzistuoja didesnis ar mažesnis nedarbas. Visiškas užimtumas vis dėlto nereiškia, kad absoliučiai nėra bedarbių, ir realiai yra nepasiekiamas dėl to, kad nėra galimybės jį tiksliai fiksuoti. Vadinasi, užimtumo politikos siekiamybė yra ta, kad daugelis dirbančių darbingo amžiaus piliečių būtų racionaliai užimti, tačiau kyla klausimas, kokia forma tai būtų įgyvendinama. O užimtumo rūšys (formas) gali būti įvairios ir klasifikuojamos labai įvairiais pagrindais.

J. Gudzevičiūtė išskiria tokias užimtumo rūšis kaip savarankišką užimtumą ir darbą pagal darbo sutartį. Jos išskiriamos atsižvelgiant į tai, koks yra užimto gyventojų santykis su darbu (darbovietė), ar toks gyventojas yra darbuotojas, ar jis pats samdo darbuotojus (t. y. darbdavys), į tai, kokią veiklos formą gyventojas yra pasirinkęs, koks yra jo iniciatyvos ir atsakomybės tokioje veikloje lygis¹⁰. Nereikėtų su tokia nuomone sutikti, nes G. Dambrauskienė, apibrėždama užimtumo sąvoką, minėjo daugiau subjektų. Be to, valstybės tarnautojai ir kitokie pareigūnai dirba ne pagal darbo sutartis, jie nėra priskiriami prie savarankiškai dirbančių asmenų¹¹ (detaliau apie šiuos – 2 skyriaus 5 poskyryje).

Iš tikrųjų užimtumo sistemai svarbūs visi, sugebantys uždirbti, taip sukuriantys ne tik asmeninę, tačiau ir visuomeninę, valstybinę ar kitokią organizacinę gerovę, kadangi valstybės ir kitokios stambesnės organizacinės struktūros laikosi iš asmenų, sugebančių uždirbti, mokamų mokesčių. Todėl manytina, kad darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų statusai yra svarbūs dalykai užimtoje visuomenėje. Toliau išnagrinėsime, kaip vystėsi gyventojų užimtumas ir įvairios normos, nustatančios dirbančių asmenų statusą.

⁹ EUROPOS SAJUNGOS TARYBA. *Tarpinstitucinė byla: 2005/0057 (CNS)* [interaktyvus]. Briuselis, 2005 m. birželio 8 d. (10.06) [žiūrėta 2011-01-21]. Prieiga per internetą:

<file:///C:/Users/Silvijus/Desktop/VU%20TF/Gyventoj%C5%B3%20u%C5%BEimtumo%20teisinis%20reguliavimas/url.htm> [2011-01-21].

¹⁰ GUDZEVIČIŪTĖ, Judita. *Gyventojų užimtumo ir nedarbo samprata Lietuvoje ir Airijoje*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 23.

¹¹ NEKROŠIUS, I. *et al. Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 15, 19.

1.2. Užimtumo genezė

Senovės Romoje pagal darbo jėgos samdos sutartį vienas laisvas žmogus (lot. *locator*) patekdavo į kito (lot. *conductor*) dispoziciją. Viduramžiais, vyraujant baudžiavai, samdos sutartys Europoje išnyko¹². Tačiau tuomet miestuose klestėjo amatininkai, tarp miestų keliaudavo pirkliai. Vakarų Europoje darbo jėgą samdyti vėl pradėta XVI–XVII a., kuomet susikūrė manufaktūros, kuriose dirbo teisiškai laisvi žmonės¹³. Pirmieji įstatymai, taikomi darbuotojams, pasirodė XIX a. pradžioje. Anglijoje 1802 m. ir 1819 m. išleisti parlamento aktai, kuriais uždraustas jaunesnių nei 9 m. vaikų darbas ir kt. O Prancūzijoje 1841 m. buvo priimtas įstatymas dėl vaikų darbo fabrikuose, kuriuo nustatytas minimalus, t. y. 8 m., vaikų, priimamų į darbą, amžius ir uždraustas naktinis bei pavojingas sveikatai vaikų darbas. 1919 m. buvo priimtos TDO konvencijos bei rekomendacijos, sudariusios tarptautinės darbo teisės pagrindą ir tarptautiniu mastu įtvirtinusios idėją, kad valstybė gali ir privalo kištis į darbuotojų bei darbdavių tarpusavio santykių teisinį reglamentavimą, taip pat nustačiusios nemažai minimalių tarptautinių darbo sąlygų standartų. Tačiau iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos tiek darbuotojų, tiek savarankiškai dirbančių asmenų teisinis statusas buvo reglamentuojamas civilinės teisės normų. Tik pasibaigus šiam karui Vakarų valstybėse buvo prabilta apie didesnę darbo reikšmę, lyginant su paprastos prekės reikšme. 1947 m. Italija pasiskelbė, kad ji yra respublika, kuri remiasi darbu. Nuo to laiko darbo teisė plėtojosi visose pasaulio valstybėse¹⁴. O savo ruožtu darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinis statusas plėtojosi atskirai. Darbuotojo teisinis statusas vystėsi kartu su darbo teisės kaita, o savarankiškai dirbančio darbuotojo statusas taip ir liko reguliuojamas civilinės teisės. Tiesa, tiek darbuotojo, tiek savarankiškai dirbančio asmens teisiniai statusai išliko privatinės teisės dalimi bent jau Lietuvoje.

Tarybinė darbo teisė pagal Pagrindų 1 str. reglamentavo visų darbininkų bei tarnautojų darbo santykius. Darbo teisės subjektais buvo pripažįstami tie, kurie turėjo specialų darbinį teisnumą ir veiksnumą. Tie piliečiai, kuriems valstybės buvo pripažinusi darbinį teisnumą ir veiksnumą, galėjo būti ne tik darbo teisinių santykių, bet ir kitų visuomeninių santykių, kuriuos reguliuoja darbo teisė, subjektai¹⁵.

¹² NEKROŠIUS, I. *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 20.

¹³ MAKSIMAITIS, Mindaugas. *Užsienio teisės istorija*. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 139–154.

¹⁴ NEKROŠIUS, I. *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 20–22.

¹⁵ A. DAMBRAUSKAS, V. NEKRAŠAS, I. NEKROŠIUS. *Darbo teisė*. Vilnius: Mintis, 1990, p. 40.

ES ieškojo balanso tarp lankstumo ir saugumo keliuose viršūnių susitikimuose: 1994 m. Esene, 1996 m. Florencijoje, 1997 m. Amsterdame (buvo pasirašyta Amsterdamo sutartis), 1997 m. Liuksemburge, 2000 m. Lisabonoje (buvo patvirtinta Europos užimtumo strategija). ES misija yra ambicinga, kadangi efektyvindama lankstumą bei saugumą, siekia tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje, galinti kelti ekonomikos augimą su daugiau darbo vietų ir geresne socialine sanglauda¹⁶.

ES buvo prabilti apie netipinių santykių vystymą, pradėtos diskusijos dėl lankstumo ir saugumo. EK teigia, kad norint pasiekti gerų ir ilgalaikių rezultatų, svarbu užtikrinti pagal įvairias sutartis dirbančių asmenų tinkamas teises. Tai palengvintų profesinį mobilumą ir atvertų darbo rinkas ne tik keičiant darbdavį ar profesiją, bet ir pereinant nuo darbo ne visą darbo dieną prie darbo visą darbo dieną, nuo nestabilaus prie stabilaus darbo, nuo samdomo darbuotojo prie savarankiškai dirbančio asmens statuso ir sukurtų karjeros raidos, profesinio ir asmeninio gyvenimo derinimo galimybes¹⁷. Taigi matome, kad EK pasisako už įvairias užimtumo formas, tarp jų išskirdama samdomą darbą bei savarankišką darbą.

Kaip teigia G. Dambrauskienė, pasikeitus ekonominiams santykiams, pakito ir darbo santykiai. Jie tapo lankstesni, tad dažnai tenka svarstyti bei įvertinti, ar teisinių santykių atsiradimo pagrindas yra darbo sutartis, ar iš kitos sutarties atsiradusi prievolė. Todėl darbo teisės literatūroje G. Dambrauskienė pastebi diskusijų apie dvi skirtingas darbo santykių rūšis: tipinius ir netipinius darbo santykius¹⁸.

Taigi matome, jog užimtieji piliečiai dirba, tačiau Lietuvoje išskiriami skirtingi teisiniai statusai tokių dirbančių piliečių. Ryškiausios dvi formos yra darbuotojo ir savarankiškai dirbančių asmenų statusai (yra ir kitokių grupių - pvz., valstybės tarnautojai, kuriems taikomas Valstybės tarnybos įstatymas¹⁹; pareigūnai, kuriems taikomi įvairiausi statutai²⁰ - apie juos bus kalbama 2 skyriaus 5 poskyryje).

¹⁶ CASALE, Giuseppe. The Labour Law Challenges: In Search of Balance Between Flexibility and Security. Hard vs. Soft Law? In *Darbo ir socialinės apsaugos teisė XXI amžiuje: iššūkiai ir perspektyvos*. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 132.

¹⁷ EUROPOS KOMISIJA. *Lankstumo ir užimtumo garantijos*: Bendros Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto pastabos [interaktyvus]. Briuselis, 2006 [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1906501203>>, p. 2.

¹⁸ DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 125.

¹⁹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.

²⁰ Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statusas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927; Lietuvos Respublikos civilinės krašto apsaugos tarnybos statusas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 73-3348; Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1998, Nr. 49-1325; Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1656;

2. Darbuotojas

Kalbėdami apie darbuotojų teisinį statusą, turime apibrėžti darbuotojo sampratą. Darbo ir socialinių tyrimų institutas darbuotoją apibūdina kaip vieną iš darbo sutarties šalių, kuri kitai šaliai, t. y. darbdaviui, įsipareigoja už tam tikrą atlyginimą dirbti tam tikros profesijos, specialybės ir kvalifikacijos darbą arba eiti atitinkamas pareigas. Darbo ir socialinių tyrimų institutas juo vadina įmonėse, įstaigose ir organizacijose dirbančius asmenis²¹. Pagal DK 16 str. darbuotojas yra fizinis asmuo turintis darbinį teisnumą ir veiksnumą, dirbantis pagal darbo sutartį už atlyginimą²². Komentuodami šį apibrėžimą DK komentaro autoriai išskiria 4 asmens pripažinimo darbuotoju kriterijus: 1) darbuotoju gali būti tik fizinis asmuo; 2) darbuotojas turi turėti darbinį veiksnumą ir teisnumą; 3) darbuotojas turi dirbti pagal darbo sutartį; 4) darbuotojas turi dirbti už atlyginimą, o neatlygintinai²³. Darbuotojui ganėtinai artimas yra valstybės tarnautojo statusas.

2.1. Subjektiškumas

Kad būtų visapusiškai atskleista darbuotojo samprata, reikėtų išnagrinėti, ką reiškia darbinis teisnumas ir darbinis veiksnumas. Pagal DK 13 str. 1 d. darbinis teisnumas yra galėjimas turėti darbo teises ir pareigas. Darbinį teisnumą įgyja visi Lietuvos Respublikos piliečiai. Derėtų atkreipti dėmesį, kad užsienio piliečiai ir asmenys be pilietybės, nuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai, Lietuvos Respublikoje turi tokį patį darbinį teisnumą, kaip ir Lietuvos piliečiai, tačiau įstatymais gali būti nustatytos išimtys. Pagal DK 16 str. 2 d. yra apibrėžiamas darbinis veiksnumas, kuris reiškia visišką darbinį teisnumą ir galėjimą savo veiksmais įgyti darbo teises bei sukurti darbo pareigas. Darbinį veiksnumą įgyja asmuo, kuriam sukanka 16 m., tačiau išimtis gali nustatyti DK ir kiti darbo įstatymai²⁴. Štai pagal DK 227 str. 1 d. jaunesni, nei 18 m.. asmenys negali būti skiriami dirbti²⁵: „1) darbo, kuris fiziškai ir psichologiškai per sunkus; (2) darbo, kuriame

Lietuvos Respublikos tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statusas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088; Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 7-140 ir kt.

²¹ DARBO IR SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: Agora, 1998, p. 39.

²² Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569.

²³ BUŽINSKAS, G., *et al.* *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. Pirmasis tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 79.

²⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569.

²⁵ Nekrošius, I., *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 68.

naudojamos toksinės, kancerogeninės, mutageninės ar kitos sveikatą veikiančios medžiagos; (3) darbo, kur galimas jonizuojančiosios radiacijos poveikis, kitų sveikatai kenksmingų ir (ar) pavojingų veiksnių poveikis; (4) darbo, kur yra didesnė nelaimingų atsitikimų ar susirgimų profesinėmis ligomis tikimybė, taip pat darbo, kurio dėl nepakankamo atsargumo jausmo ar patirties asmuo saugiai dirbti gali nesugebėti“²⁶.

Remdamasi DK 227 str. 2 d. Vyriausybė tvirtina asmenų iki 18 m. įdarbinimo, sveikatos patikrinimo ir jų galimybių dirbti konkretų darbą nustatymo tvarką, darbo laiką, jiems draudžiamų dirbti darbų, sveikatai kenksmingų, pavojingų veiksnių sąrašą. O asmenys nuo 14 iki 16 m. gali dirbti tik specialiaame sąrašė išvardytus lengvus darbus. Tokių asmenų darbinis teisnumas yra išimtinis²⁷.

I. Nekrošius pastebi, kad teisinių santykių plotmėje darbinis teisnumas ir veiksnumas yra neatskiriami, jie atsiranda vienu metu ir negali egzistuoti atskirai, kadangi darbas yra asmeninė valinė žmogaus veikla, kurios neįmanoma atlikti per atstovą. Todėl galima būtų kalbėti apie bendrą darbo teisės darbinio teismo ir veiksnumo institutą, kuris padėtų realizuoti asmens gebėjimus įgyti ir savo veiksmais įgyvendinti teises ir pareigas darbo santykių sferoje²⁸. V. Tiažkijus pastebi, kad darbinis veiksnumas ir darbinis teisnumas yra būtina sąlyga dėl tapimo darbo teisės subjektu²⁹. Ta sąlyga, jog asmuo turi darbinį teisnumą, dar nereiškia, kad jis turi konkrečių darbo teisių bei pareigų. Šios teisės bei pareigos gali būti įgyjamos tik asmeniui tapus veiksniui. Be to, ar tam tikros teisės bei pareigos bus įgytos, priklauso nuo tam tikrų aplinkybių, pvz., ar asmuo sudarys darbo sutartį, ar taps bedarbiu³⁰.

Darbinio teismo ir veiksnumo sąvokos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios³¹. Tai lemia pati darbo teisinių santykių prigimtis. Viena vertus, tik turėdamas galimybę turėti tam tikras teises ir atlikti pareigas asmuo gali realiai jas įgyti, pakeisti ir atsisakyti. Antra vertus, tik galėdamas atlikti teisiškai reikšmingus veiksmus, asmens teisiniame statuse gali koegzistuoti tam tikrų teisių ir pareigų turėjimas. Tačiau veiksnumo ir teismo panašumas nereiškia jų tapatumo, kadangi darbinis teisnumas ir veiksnumas atlieka nors ir artimas, bet skirtingas funkcijas bei reiškia skirtingas subjektų teises savybes³².

²⁶ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569.

²⁷ NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 79.

²⁸ *Ibid.*, p. 68. DAMBRAUSKAS, V. NEKRAŠAS, I. NEKROŠIUS. *Darbo teisė*. Vilnius: Mintis, 1990, p. 40.

²⁹ TIAŽKIJUS, V., PETRAVIČIUS, R., BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 59.

³⁰ TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 166.

³¹ NEKROŠIUS, I. *et al.* *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 68.

³² DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 49.

Darbinį teisnumą ir darbinį veiksnumą apimantis darbinis teisinis subjektiškumas reiškia ne tik asmens galimybę turėti darbinės teises ir pareigas, bet ir jo gebėjimą savo veiksmais tas teises ir pareigas įgyvendinti³³. V. Tiažkijus pažymi, kad veiksnumo atsiradimas darbo teisėje išimtinu atveju yra siejamas su amžiumi. DK 13 str. 2 dalyje nustatyta 16 m. amžiaus riba (nuo kurios fiziniai asmenys įgyja darbinį teisnumą) yra bendra taisyklė. Tokio amžiaus atskaitos taškas yra nustatytas atsižvelgiant į tai, jog nuo 16 m. kiekvienas asmuo gali pradėti dirbti, jau nebedarydamas žalos savo sveikatai ar visuomenei. O išimtis gali nustatyti DK ir kiti įstatymai³⁴. O pasak I. Nekrošiaus darbinio subjektiškumo turinys gali būti pripažįstamas ne bet kokiems asmenims, sulaukusiems 16 m. (išskyrus išimtis bei išimtiniais atvejais 14 m. sulaukusiems asmenims), tačiau tik tiems, kurie gali suprasti savo veiksmų reikšmę ir juos valdyti. Vis dėlto teisinėje literatūroje yra pareikšta nuomonė, kad darbinis teisnumas ir veiksnumas turi būti pripažįstamas ir esantiems globos santykiuose psichiškai nesveikiems ar silpnapročiams asmenims, kurie yra tik iš dalies darbingi, kadangi psichiškai nesveikų asmenų globa lyg ir siekiama užtikrinti jų išlaikymą ir gydymą, o ne reguliuoti jų teisnumą.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, jog Lietuvos Respublikos įstatymai gali nustatyti bendros fizinių asmenų darbinio teisnumo sampratos išimtis. Pvz., Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 9 str. yra numatyta, jog asmuo, priimamas į valstybės tarnautojo pareigas, privalo turėti Lietuvos Respublikos pilietybę. Toks pats apribojimas nustatytas ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 str., Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 25 str., ir kituose įstatymuose³⁵.

Remiantis CK 2.10 str. 1 d. globa yra skiriama dėl psichinės ligos ar silpnaprotystės negalintiems suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti asmenims ir teismo pripažintiems neveiksniais. CK 2.4 str. numato, jog civilinio teisnumo turinį sudaro teisė pasirinkti užsiėmimo rūšį ir vietą. Ir todėl asmuo, nustatyta tvarka pripažintas neveiksnium, negali pasirinkti užsiėmimo rūšies ir vietos. Taip pat toks asmuo negali atlikti jokių juridinių veiksmų, o kiekviena darbo funkcija turi būti atliekama ne tik fiziniiais, bet ir juridiniais veiksmais. Paprasčiausias juridinio veiksmo pavyzdys yra darbo sutarties sudarymas³⁶.

Konstitucijos 48 str. deklaruoja visų piliečių darbo ar verslo pasirinkimo laisvę, o 29 str. užtikrina visų lygybę prieš įstatymus, draudžia bet kokią diskriminaciją žmogaus

³³ NEKROŠIUS, I. *et al. Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 68.

³⁴ TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 167.

³⁵ *Ibid*, p. 167.

³⁶ Nekrošius, I. *et al. Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 68-69.

teisių ar privilegijų teikimo lygmenyje dėl jo tautybės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų³⁷. Taigi visų piliečių darbinis teisnumas yra vienodas. Remiantis DK 2 str. 2 d. darbo teisės ir gali būti apribotos tik išimtiniais atvejais teismo sprendimu ar įstatymu, jei tokie apribojimai yra būtini siekiant apsaugoti viešąją tvarką, visuomenės narių gyvybę, sveikatą, turtą, teises ir teisėtus interesus bei visuomenės moralės principus.

Dėl užsienio piliečių yra pareikština, kad užsieniečiai, nenuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai, norėdami Lietuvoje pradėti darbinę veiklą, turi gauti leidimą dirbti. Lietuvos Respublikos piliečiai gali būti subjektais visų darbo teisės reguliuojamų visuomeninių santykių.

Pagrindinės darbinės teisės ir pareigos, įtvirtintos DK, lemia piliečių teisinį statusą. Tarp pagrindinių piliečių teisių galima paminėti teises į darbą, teisingą darbo užmokestį, poilsį, sveikas ir saugias darbo sąlygas, teisę vienytis į profesines sąjungas, dalyvauti įmonių, įstaigų ir organizacijų valdyme. Tarp pagrindinių piliečio pareigų galima paminėti pareigą sąžiningai dirbti, laikytis darbo drausmės, tausoti darbdavio turtą vykdyti darbo normas, kelti profesinį meistriškumą, didinti darbo našumą, gerinti gaminamos produkcijos ir darbo kokybę. Už darbo pareigų neatlikimą yra galimybė kelti materialinės ir drausminės atsakomybės klausimus³⁸.

I. Nekrošius svarbiausiu teisinio darbuotojo statuso požymiu laiko aplinkybę, ar dirbantis tam tikrus darbus arba teikiantis paslaugas asmuo yra sudaręs darbo sutartį su darbdaviu. O pagal šią sutartį darbdavio naudai ar interesams tenkinti darbuotojas atlieka tuos darbus arba teikia paslaugas³⁹.

Kadangi darbuotojas turi dirbti už atlyginimą, o ne be atlygio, tai darbuotojo teisinis statusas pagal sutartį darbinį subjektiškumą turinčiam fiziniam asmeniui atsiranda tik tuomet, jei dirbamas atlygintinas darbas. Jei vyksta talka, atliekama pinigais neapmokama praktika ar dirbami kitokie neatlygintini darbai, tuomet tokie santykiai nepatenka į darbo teisės veikimo sferą ir toks talkos dalyvis, praktikantas ar kitokius darbus atliekantis dalyvis neįgyja darbuotojo statuso, nes paminėtų neatlygintinų darbų darbo teisė nereguliuoja⁴⁰.

Taigi, darbuotojas yra fizinis asmuo, galintis turėti darbo teises ir pareigas bei galintis įgyti darbo teises ir pareigas, dirbantis atlygintinai pagal darbo sutartį. Darbuotojų

³⁷ Lietuvos Respublikos konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014; NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 69.

³⁸ NEKROŠIUS, I., *et al.* *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 69.

³⁹ *Ibid*, p. 67.

⁴⁰ *Ibid*, p. 70.

darbinis teisingumas (galėjimas turėti darbo teises ir pareigas) ir veiksnumas (galėjimas įgyti darbo teises ir pareigas) įgyjamas vienu metu nuo 16 m., išskyrus įstatymų numatytais išimties atvejais.

2.1. Teisinis darbo pagrindas

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad darbuotojas yra darbo sutarties šalis. O darbuotojas įgyja savo statusą po darbo sutarties sudarymo. Darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, darbuotoją įpareigojantis dirbti tam tikros specialybės, kvalifikacijos darbą ar eiti tam tikras pareigas bei paklusti darbovietėje nustatyti darbo tvarkai. O darbdavys darbo sutartimi įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje numatytą darbą, mokėti jam sulygtą darbo užmokestį bei užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymais, kitais norminiais teisės aktais, kolektyvine sutartimi ar šalių susitarimu⁴¹. Sutartimi būtina sulygti dėl būtinųjų darbo sąlygų (1) darbovietės ir (2) darbo funkcijų, tuomet ji bus galiojanti (DK 95 str.)⁴².

LAT yra išvardijęs 2 esminius darbo sutarties požymius, ją skiriančius nuo kitų sutarčių. Pirmiausiai tai, jog darbuotojas privalo dirbti tam tikrą darbą arba eiti tam tikras pareigas, suponuoją tai, jog jis turi atlikti ne konkrečias užduotis, bet tam tikrą darbo funkciją. Darbo sutarties atveju darbuotojas privalo atlikti jam skirtą tęstinio pobūdžio funkciją, neatsiejamą nuo gaunamų rezultatų. Antras požymis byloja apie tai, jog darbuotojas privalo laikytis darbo tvarkos bei paklusti darbdavio nurodymams, kuomet toks šalių pavaldumas civilinėse sutartyse nenumatomas.⁴³

Apskritai darbo sutartyje išryškėja tokie darbo 3 santykių požymiai: (1) pavaldumas, (2) atlygintumas ir (3) darbo funkcijos atlikimas⁴⁴. Darbo sutartyje susitariama ne dėl konkrečių darbų, o dėl tam tikros rūšies darbų atlikimo, t. y., dėl tam tikros darbo funkcijos ar pareigų vykdymo⁴⁵.

Kaip teigia DK 99 str. 2 d teigiama, kad. darbo sutartis yra sudaroma raštu pagal pavyzdinę formą⁴⁶. Šią pavyzdinę formą yra nustačiusi Lietuvos Respublikos

⁴¹ TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo sutartis ir darbo sutarčių teisinis reguliavimas*: modulis. Vilnius: Advanced advice, 2008, p. 5.

⁴² Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569.

⁴³ Lietuvos aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2002.

⁴⁴ NEKROŠIUS, I. *et al. Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 14.

⁴⁵ NEKROŠIUS, I., *et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 94-95.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

Vyriausybė⁴⁷. Palyginimui su valstybės tarnautojais nėra sudaromos darbo sutartys. Valstybės tarnautojus į darbą priima tiesiog tam tikru viešojo administravimo individualiu aktu⁴⁸. Taigi darbuotojas dirba remiantis specifiniu pagrindu – darbo sutartimi, kuomet valstybės tarnautojas priimamas į darbą nesutartiniu pagrindu.

2.3. Pagrindinės teisės ir pareigos bei jų užtikrinimas

Pagrindinė darbuotojo pareiga yra atlikti pavestą darbą asmeniškai. Be darbdavio ar jo įgalioto asmens sutikimo darbuotojui draudžiama pavesti darbo sutarties vykdymą kitam asmeniui (DK 118 str.)⁴⁹. Suprantama, kad darbuotoją, negalintį trumpą laiką dirbti, gali pavaduoti kitas darbuotojas⁵⁰. Darbuotojo teisės ir pareigos yra asmeninio pobūdžio, kadangi jis negali jų įgyvendinti ne pats, išskyrus išimtinius atvejus, kuomet darbdavys ar jo įgaliotasis asmuo sutiktų, jog darbuotojas įgautų savo teises bei įgyvendintų pareigas per atstovą.

Bet darbuotojas neprivalo atlikti darbo, neaparto darbo sutartyje, taigi dėl papildomo darbo ar pareigų turi būti atskiras susitarimas, išskyrus DK numatytus 120, 121 ir 122 str. specialius atvejus (DK 119 str.)⁵¹. Antra vertus, darbuotojas turi pareigą atlikti visokius darbus, kurie priskiriami darbo sutartyje aptartai specialybei, profesijai, bei kvalifikacijai⁵².

Būtina pažymėti, jog darbuotojui yra suteikiama didelės įstatyminės privilegijos nutraukiant darbo sutartį. Darbo sutarties nutraukimas yra dažniausiai taikomas darbo sutarties pasibaigimo būdas⁵³. Darbuotojas privalo išpėti prieš trumpesnę laiką darbdavį dėl darbo sutarties nutraukimo, nei tai gali padaryti darbdavys. Be to, darbuotojui nėra būtina motyvuoti darbo sutarties nutraukimo, o darbdavys tai privalo daryti visais atvejais.

Daug svarbių darbuotojo teisių bei pareigų talpina darbo ir poilsio laiko reglamentavimas, kadangi jis yra ganėtinai detalus. Darbo teisėje visada vyravo

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. sausio 28 d. nutarimas Nr. 115 „Dėl pavyzdinės darbo sutarties formos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2003-01-31, Nr. 11-412.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁵⁰ NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 94-95.

⁵¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁵² NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 94-95.

⁵³ NEKROŠIUS, I. et al. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 243.

tendencija mažinti darbo laiko trukmę⁵⁴. DK 142 str. pateikiama labai lakoniška, bei pakankamai aiški darbo laiko sąvoka, kuri teigia, jog darbo laikas – tai laikas, kurį darbuotojas privalo dirbti jam pavestą darbą, ir kiti jam prilyginti laikotarpiai⁵⁵. Taigi darbo laikas pirmiausia suprantamas kaip laikotarpis, per kurį darbuotojas privalo atlikti darbo sutartyje nurodytas pareigas (dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas, paklusdamas darbovietėje nustatyta darbo tvarkai). Tai apima ne tik faktiškai dirbamą laiką, kai darbuotojas dirba savo tiesioginį darbą, bet ir su darbu neatskiriamai susijusius procesus⁵⁶. O poilsio laikas darbo teisės požiūriu yra toks laikotarpis, kai darbuotojas neturi atlikti darbo funkcijų, kai jo veiksmų nereguliuoja darbdavys, o darbuotojo veikla tokiu laikotarpiu gali ir neatlikti poilsio supratimo socialine ar ekonomine prasme. Kiekvieno darbuotojo teisė į poilsį įtvirtina Konstitucijos 49 str. 1 d., kurioje skelbiama kiekvieno dirbančio žmogaus teisė turėti poilsį, taip pat kasmetines mokamas atostogas.⁵⁷

Darbuotojas turi teisę į teisingą darbo užmokestį, kaip deklaruoja Konstitucijos 48 str.⁵⁸. Darbuotojui valstybinis reguliavimas suteikia nemažai lengvatų, susijusių su darbo užmokesčiu, kaip, pvz., DK 187 str. darbuotojui garantuoja minimalųjį darbo užmokestį⁵⁹ – šiai dienai Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra nustačiusi minimalųjį valandos darbo užmokestį - 4,85 Lt, o minimaliąją mėnesinę algą - 800 Lt)⁶⁰. Darbuotojas turi teisę ne tik į tiesioginį darbo užmokestį, tačiau ir į išėitinę išmoką.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad darbuotojui leidžiama dirbti pas tą patį darbdavį papildomą darbą (DK 114 str. 1 d.). Darbuotojas gali dirbti ir ne pas vieną darbdavį - darbuotojas turi teisę eiti antraeilės pareigas pas kitą darbdavį (DK 114 str. 2 d.).⁶¹ Tačiau bendra darbo dienos trukmė negali būti ilgesnė kaip 12 valandų. Tokiais atvejais darbo laikas dar nėra laikomas viršvalandiniu darbu ir apskaitomas atskirai (nebent susitariama, kad jis bus atliekamas pagrindinio darbo metu). Taip pat turi būti laikomasi

⁵⁴ TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo užmokestis, darbo ir poilsio laikas*: modulis. Vilnius: Advanced advise, 2008, p. 41.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁵⁶ TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo užmokestis, darbo ir poilsio laikas*: modulis. Vilnius: Advanced advise, 2008, p. 42.

⁵⁷ *Ibid*, p. 26.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 1368 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 35-1251.

⁶¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

nepertraukiamo ir savaitės poilsio nuostatos, nors savaitės ar ilgesnio laikotarpio darbo laiko normos arba apribojimų įstatymai nenumato⁶².

Ypatingą vietą darbuotojų teisių bei pareigų klausimu užima kolektyvinės teisės ir pareigos. Konstitucijos 35 str.⁶³ ir DK 2 str. 1 d. 2 p. garantuoja asociacijų laisvę, o DK yra skirta net atskira dalis (antroji), reglamentuojanti kolektyvinius santykius⁶⁴. Darbuotojai, esantys ekonomiškai priklausomi nuo darbdavio, gali derėtis kitokiu, socialinės partnerystės, lygiu per savo atstovus, nei pavieniui. DK yra ganėtinai daug normų, kurios leidžia kolektyvinių sutarčių pagrindu nustatyti mažesnes garantijas darbuotojams, kadangi tuomet darbuotojai per savo atstovus gali išsiderėti ir jiems reikiamų dalykų⁶⁵.

Darbuotojai dalyvauja socialinio draudimo sistemoje. Pagal Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo 4 str. darbuotojai plačiaja prasme draudžiami visų rūšių valstybiniu socialiniu draudimu⁶⁶. Taigi darbuotojai socialiniam draudimui įmoka maksimalias įmokas, tačiau turi teisę tikėtis ir maksimalios apsaugos įvykus draudiminiam įvykiui.

Darbuotojo teisių ir pareigų garantijas galima būtų suskirstyti į materialias, procesines bei institucines. KT yra konstatavęs, kad Konstitucijoje įtvirtinta vertybių sistema sąlygoja tai, kad darbo santykius ir su jais susijusiais sritis reglamentuojančios teisės normos turi numatyti ne vien darbuotojo apsaugą darbo procese, bet ir užtikrinti visą spektrą dirbančio žmogaus teisių garantijų siekiant išvengti darbo santykių vienos iš šalių nepagrįsto dominavimo bei kitos šalies priklausomybės⁶⁷. Materialios darbuotojo teisių bei pareigų garantijos yra įtvirtintos Konstitucijoje, darbo įstatymuose. Procesinės darbuotojo garantijos yra nustatytos DK ir LR CPK.

Sukurta speciali individualių darbo ginčų sprendimo procedūra su dvinare sistema - darbuotojo teisių ir pareigų vykdymą užtikrina tokios dvi institucijos, kaip darbo ginčų komisija ir teismas⁶⁸. Darbo ginčų komisija yra ikiteisminė darbuotojo teisių ir pareigų

⁶² NEKROŠIUS, I. *et al.* *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 288.

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014

⁶⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl pinigų sumų išieškojimo pagal reikalavimus, kylančius iš darbo teisinių santykių“. Valstybės žinios, 1998-09-30, Nr. 85-2382.

⁶⁸ BUŽINSKAS, Gintaras. *Darbo ginčai: teorija ir praktika*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2010, p. 322.

užtikrinimo institucija, su tam tikromis išimtimis⁶⁹. Teismas yra instancija, į kurią darbuotojas turi teisę kreiptis, išpildžius išankstinę nagrinėjimo ne teisme tvarkos taisyklės. Teismas darbo bylose turi būti aktyvus (CPK 414 str.), gali: (1) viršyti ieškinio dalyką ir ieškinio pagrindą (CPK 227 str.), (2) taikyti alternatyvų darbuotojo teisių gynimo būdą (CPK 418 str.)⁷⁰.

Kalbant apie procesines darbuotojo teisių garantijas, liečiant ir institucines darbuotojo teisių bei pareigų garantijas, bene svarbiausia norma yra tokia, kad darbuotojas turi piniginių lengvatų darbo ginčų prasme, kadangi visas darbo ginčų komisijos išlaidas padengia darbdavys (DK 302 str. 1 d.), o teisme darbuotojas atleidžiamas nuo žyminio mokesčio bylose, kylančiose iš darbo santykių (DK 302 str. 3 d., CPK str. 83 str. 1 d. 1 p.)⁷¹.

Palyginimui valstybės tarnautojų teisės ginamos jau ne bendros kompetencijos teismuose, o specializuotuose – administraciniuose – teismuose administracinių bylų teisenos tvarka⁷². Tokių darbuotojo ir valstybės tarnautojų teisių, kaip ganėtinai artimų dirbančių asmenų grupių, teisių ir pareigų užtikrinimo skirtumą lemia skirtingi subjektai, kuriems dirba šie asmenys. Kaip jau buvo minėta, darbuotojai dirba privatiems subjektams, o valstybės tarnautojai – valstybiniam.

Darbuotojo teisės ir pareigos reglamentuotos detalčiai, tačiau ne taip griežtai, kaip valstybės tarnautojams. Darbuotojo teisių gynimui yra pasitelkimas ypatingas procesas, kuomet valstybės tarnautojų teisės ginamos tiesiog administracine tvarka.

2.4. Atsakomybė

Būdingiausios darbo santykiams atsakomybės rūšys yra drausminė atsakomybė ir materialinė atsakomybė, o darbuotojas, kaip turintis specialųjį darbo santykių subjekto statusą, gali papulti į kiekvienos iš jų taikymo sritį. Manytina, kad nėra verta analizuoti kitokių darbuotojo atsakomybės rūšių, kadangi jo neypatingai skiriasi nuo kitokių, nei darbuotojo statusą turinčių subjektų atsakomybės bendrųjų nuostatų.

Darbuotojo materialinę atsakomybę T. Bagdankis apibrėžia kaip darbuotojo pareigą atsakyti darbdaviui už kaltą, neteisėtą veiką (veikimą ar neveikimą), dėl kurios

⁶⁹ BUŽINSKAS, Gintaras. *Darbo ginčai: teorija ir praktika*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2010, p. 322.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340; Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569.

⁷² Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308.

darbdaviui atsirado žala, bei nustatyta tvarka tą žalą atlyginti.⁷³ Darbuotojas pagal materialinę atsakomybę atsako visiškai arba ribotai. Kaip teigia T. Bagdanskis, bendras principas (galiojantis ir Lietuvoje, ir užsienio valstybėse) yra visiška darbuotojo materialinės atsakomybės darbuotojams taikoma tik tais atvejais, kuomet jie elgiasi labai neatsargiai ar kai jų darbas susijęs su materialinėmis vertybėmis.⁷⁴ Palyginimui

DK įtvirtina specialų darbo teisių gynimo būdą, t.y. darbo teisinių sutarties šalių pareigą atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Galimybė reikalauti atlyginti neturtinės žalos, kylančią iš darbo teisinių santykių, darbo sutarties šalims užtikrina veiksmingesnę pažeistų darbo teisių gynybą. Darbo santykiai yra tęstiniai, todėl ne tik darbdaviai, bet ir darbuotojai gali susigundyti piknaudžiauti savo teisėmis ar netinkamai atlikti darbo pareigas. Tokiais atvejais dažniausiai turtinė žala sunkiai įrodoma, todėl neturtinės žalos atlyginimas būtent ir užtikrina veiksmingesnę apsaugą pažeidus darbo teises bei teisėtus interesus.⁷⁵ O valstybės tarnautojai taip pat gali būti traukiami materialinės atsakomybės už valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai padarytą materialinę žalą, kaip teigia Valstybės tarnybos įstatymo 28 str.⁷⁶

Kaip teigia R. Guobaitė, drausminė atsakomybė yra viena iš individualiosios teisinės atsakomybės rūšių. Ji būna taikoma tik darbuotojams ir tik tuomet, kai darbdavys ir konkretus darbuotojas yra susiję darbo santykiais. Pažymėtina, kad drausminė atsakomybė gali atsirasti tik tuomet, kai yra darbo drausmės pažeidimas.⁷⁷ Drausminė atsakomybė darbuotoją traukia tik darbdavys, o materialinės atsakomybės darbuotoją gali traukti tiek darbdavys, tiek ir teismas.

Apibendrinant galima teigti, kad darbuotojui taikoma drausminė ir materialinė atsakomybė skiriasi savo esme. Taikant drausminę atsakomybę, darbuotojas nepatiria turtinio pobūdžio praradimą, o kuomet darbuotojas susiduria su materialinės atsakomybės taikymu, darbuotojas patiria turtinius nuostolius. Drausminės atsakomybės negali darbuotojas pats sau pritaikyti ir jos netaiko teismas, o atlyginti padarytą materialinę žalą darbuotojas gali ir pats, gali išieškoti darbdavys, gali ir tai padaryti teismas. Apskritai materialinės atsakomybės pagal darbo bei valstybės tarnybos teisę

⁷³ DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 283.

⁷⁴ BAGDANKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 167.

⁷⁵ *Ibid*, p. 275.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.

⁷⁷ DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Darbo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 267.

yra toks bruožas, kad darbuotojas ir valstybės tarnautojas neatsako tiesiogiai asmenims, kuriems jis padarė darbinius nuostolius, o atsako tiesiogiai savo darbdaviams.

2.5. Valstybės tarnautojo teisinio statuso ypatumai

Reikalinga apžvelgti valstybės tarnautojų statusą, ir aptarti, kaip jis tarpsta Lietuvos teisinėje sistemoje, nes jau minėjome, kad jis egzistuoja. Valstybės tarnybos sąsają rodo Valstybės tarnybos įstatymo 5 str., teigiantis, kad aspektus, nereguliuojamus šio įstatymo, reguliuoja DK.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad valstybės tarnyba gali būti suprantama tiek plačiąja prasme, tiek ir siaurąja. Valstybės tarnyba plačiąja prasme yra suvokiama kaip visų valstybės tarnautojų veikla vykdant pavestas jiems funkcijas, o valstybės tarnautojo sąvoka plačiąja prasme apima visus dirbančius asmenis, kurie dirba valstybės ir savivaldybės institucijose ar įstaigose ir gauna atlyginimą iš valstybės ar savivaldybės biudžetų⁷⁸, pvz., valstybinėse auklėjimo, švietimo medicinos įstaigose. O asmenų veikla, tiesiogiai įgyvendinanti valstybės, bei jos aparato funkcijas valstybės valdymo srityje jau yra valstybės tarnyba siaurąja prasme. Tuomet valstybės tarnautojai siaurąja prasme yra suvokiami kaip asmenys, vykdantys viešojo administravimo veiklą⁷⁹. Taigi kalbant apie valstybės tarnautojus, galima kalbėti apie valstybės tarnautojus plačiąja ir valstybės tarnautojus siaurąja prasme.

Dar valstybės tarnautojus V. Tiažkijus skirsto į 3 grupes. Pirmajai grupei valstybės tarnautojų priklauso asmenys, kuriems be išlygų taikomas Valstybės tarnybos įstatymas. Antrajai grupei asmenų Valstybės tarnybos įstatymas taikomas tiek, kiek jų statuso nereguliuoja statutai ar Diplomatinės tarnybos įstatymas – tai statutiniai tarnautojai. Trečiajai grupei asmenų yra priskiriami tie, kuriems Valstybės tarnybos įstatymas netaikomas⁸⁰.

V. Tiažkijus pastebi 2 darbo santykių ir valstybės tarnybos santykių panašumus. Pirmą, iš esmės tiek Valstybės tarnybos įstatymo, tiek darbo įstatymų reguliuojami santykiai yra darbo santykiai bendrąja prasme. Antra, bendraisiais darbo įstatymais yra reguliuojama dalis valstybės tarnautojų santykių, nes valstybės tarnybą reguliuojančių įstatymų reguliavimo sritis yra siauresnė nei darbo įstatymų.

⁷⁸ TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. *Justitia*, Vilnius, 2004, Nr. 1 (49), p. 47.

⁷⁹ *Ibid.*, p. 47.

⁸⁰ *Ibid.*, p. 49.

Tačiau egzistuoja bent 2 valstybės tarnautojo ir darbuotojo teisinio statuso skirtumai. Pirma, į valstybės tarnybą asmuo nėra priimamas susitarimo pagrindu, o valdžios atstovo sprendimu priimti asmenį į valstybės tarnautojo pareigas. Antra, kai valstybės tarnautojai yra priimami į valstybės tarnybą, šiems asmenims galioja daug papildomų garantijų dėl atleidimo. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad šis kriterijus visiškai netaikomas asmeninio (politinio) pasitikėjimo tarnautojas. Valstybės tarnautojams yra taikoma daug veiklos suvaržymų⁸¹.

I. Povilaitienė siūlo valstybės tarnautoją skirti nuo darbuotojo pagal tai, kokią veiklą atlieka dirbantis asmuo, nes pagal Valstybės įstatymo 2 str. 2 d. valstybės tarnautojas yra fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis viešojo administravimo veiklą. Tačiau atliekama funkcija – viešojo administravimo – ne visada gali bus absoliutus kriterijus, kuomet sprendžiama, ar dirbantis asmuo yra valstybės tarnautojas ar darbuotojas⁸². Siekiant įvesti aiškumo, paminėtina, kad Viešojo administravimo įstatymo 2 str. 1 d. viešasis administravimas apibrėžiamas, kaip „įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas“⁸³.

Atskiriant darbuotoją nuo valstybės tarnautojo, turi reikšmę ir atlyginimo šaltinis – valstybės tarnautojas gauna atlyginimą iš valstybinių lėšų. Tačiau galimi atvejai, kuomet darbuotojas gauna atlygį irgi iš valstybės.

Valstybės tarnautojų specifiškumas yra tas, kad valstybei tarnauti turi tik asmenys, kurių ištikimybė ir patikimumas nekelia jokių abejonių. Bet vis dėl to tarnautojai atlieka nustatytas darbo funkcijas, gauna darbo užmokestį už atliekamą darbą. Dėl šios priežasties valstybės tarnybą V. Tiažkijus laiko specifiškai reguliuojama darbo santykių dalimi, o valstybės tarnautojus – darbuotojais plačiąja prasme⁸⁴.

Taigi matome, kad valstybės tarnautojų teisinis statusas yra artimesnis darbuotojų teisiniam statusui, nei savarankiškai dirbančių asmenų teisiniam statusui. Taigi kalbant

⁸¹ TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. *Justitita*, Vilnius, 2004, Nr. 1 (49), p. 51.

⁸² POVILAITIENĖ, Ieva. Valstybės tarnyba: kai kurios atskyrimo nuo darbo teisinių santykių ir darbo įstatymų taikymo ribų nustatymo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 144-145; TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. *Justitita*, Vilnius, 2004, Nr. 1 (49), p. 51.

⁸³ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios,

⁸⁴ TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. *Justitita*, Vilnius, 2004, Nr. 1 (49), p. 52.

apie samdomus asmenis, galima tarp jų minėti ir valstybės tarnautojus ir darbuotojus. Kadangi šio skyriaus ankstesniuose poskyriuose buvo aptartas darbuotojo teisinis statusas, o šiame poskyryje buvo palygintas jo statusas su valstybės tarnautojo statusu, tačiau šio magistrinio darbo esmė yra lyginti darbuotojo ir savarankiškai dirbančio darbuotojo statusą, todėl kitame skyriuje jau bus analizuojamas savarankiškai dirbančio asmens teisinis statusas.

3. Savarankiškai dirbantis asmuo

Norint apibrėžti savarankiškai dirbantį asmenį, jo teisinį statusą, reikėtų visų pirma atsižvelgti į įstatyminį reguliavimą. Pagal Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2 str. 8 d. savarankiškai dirbantys asmenys yra „individualių įmonių savininkai; tikrųjų ūkinių bendrijų ir komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai; asmenys, kurie verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai, verslo liudijimus turintys asmenys ir kiti asmenys); ūkininkai ir jų partneriai, kai žemės ūkio valdos, įregistruotos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre, ekonominis dydis pagal valstybės įmonės Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro atliktus skaičiavimus už praėjusių m. mokesstinį laikotarpį nuo sausio 1 dienos iki gruodžio 31 dienos yra lygus 4 europinio dydžio vienetais arba didesnis, nustatomi vadovaujantis 1985 m. birželio 7 d. EK sprendimu 85/377/EEB (su vėlesniais pakeitimais), nustatančiu Bendrijos žemės ūkio valdų tipologiją; šeimynos dalyviai, kaip jie apibrėžti Šeimynų įstatyme“⁸⁵.

Pagal 1986 m. gruodžio 11 d. Europos Tarybos Direktyvos dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris, kurie verčiasi savarankiška darbo veikla, įskaitant žemės ūkyje, principo taikymo ir dėl savarankiškai dirbančių moterų apsaugos nėštumo ir motinystės metu 2 str. a d. savarankiškai dirbančiais asmenimis yra laikomi visi asmenys, nacionalinių įstatymų nustatyta tvarka besiverčiantys pilną duodančią veiklą, įskaitant ūkininkus ir laisvųjų profesijų atstovus⁸⁶. Pažymėtina, kad direktyvos, iš esmės dominuojančios Europos Bendrijai reguliuojant darbo santykius, yra privalomos savo tikslais, kuomet valstybei narei būna paliekama teisė pasirinkti direktyvų įgyvendinimo formas bei priemones, taip perkeliant direktyvą į nacionalinę teisę⁸⁷. Taigi ši direktyva, manytina, yra vienas iš kelrodžių ieškant savarankiškai dirbančio asmens sampratos.

Ieškant savarankiškai dirbančio asmens sampratos verta pažvelgti, kaip savarankiškai dirbantį asmenį apibrėžia specializuotas žodynas. Darbo ir socialinių tyrimų institutas pateikia sau dirbančių asmenų apibrėžimą – tai individualia darbine veikla užimti gyventojai, II savininkai, ūkininkai, smulkūs prekybininkai, kiti savo verslu užsiimantys

⁸⁵ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447.

⁸⁶ 1986 m. gruodžio 11 d. Tarybos Direktyva dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris, kurie verčiasi savarankiška darbo veikla, įskaitant žemės ūkyje, principo taikymo ir dėl savarankiškai dirbančių moterų apsaugos nėštumo ir motinystės metu. Oficialusis Europos Sąjungos leidinys L 359, 1986 12 19, p. 56–58.

⁸⁷ DAVULIS, Tomas. *Lietuvos darbo teisės integracijos į Europos Sąjungos teisinę sistemą problemos*: daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2002, p. 209.

asmenys⁸⁸. Kitoje vietoje darbo ir socialinių tyrimų institutas apibrėžia sau dirbančius asmenis kaip žmones, dalyvaujančius individualioje darbinėje veikloje⁸⁹. Todėl praktiškai sau dirbantys asmenys ir savarankiškai dirbantys asmenys apibrėžiami panašiai, todėl reikėtų manyti, kad šie terminai yra sinoniminiai, reiškiantys tą patį statusą.

Verta atsižvelgti ir į tai, ką Statistikos departamentas laiko savarankiškai dirbančiais asmenimis, juolab, kad šios įstaigos duomenimis buvo remtasi šio magistrinio darbo įvade nagrinėjamos temos aktualumui pabrėžti. Pagal Statistikos departamento gyventojų užimtumo statistinio tyrimo metodikos 7 p. savarankiškai dirbančiais asmenimis laikomi turintys verslą asmenys, besidarbuojantys vieni arba su partneriais ir neturintys nuolatinių samdomųjų darbuotojų. Jų veikla remiasi individualiu arba šeimos narių darbu⁹⁰.

Bandant suvokti, kas yra savarankiškai dirbantis asmuo, reikia išnagrinėti, kas šiuo požiūriu yra rašoma mokslinėje literatūroje. G. Dambrauskienė, pastebėdama savarankiško darbo sąvokos atsiradimą, mini, kad savarankišką darbą dirba ŪB nariai, savarankiškai dirbantys advokatai, notarai ir kt., taip netiesiogiai įvardindama savarankiškai dirbančius asmenis⁹¹. Pagal M. Jarulaitį savarankiškai dirbantys asmenys yra nuosavoje įmonėje (tiek registruotoje ar neregistruotoje) su vienu ar keliais partneriais dirbantys asmenys. Tokių asmenų veikla remiasi individualiu arba šeimos narių darbu. Jie teikia paslaugas, gamina prekes nuolatos, ir tai daro norėdami gauti pajamų. Tokie asmenys dirba ne pagal darbo sutartį. Tokių asmenų partneriai gali būti šeimos nariai ar kiti asmenys, pasitelkiami darbui trumpam laikui. Jie gali dirbti tiek savomis, tiek ir išnuomotomis gamybos priemonėmis. Prie savarankiškai dirbančių asmenų M. Jarulaitis priskiria ūkininkus ir kitus žemės naudotojus, priskirtus užimtųjų kategorijai, gėlininkus, daržininkus, amatininkus (statybininkus, prekių gamintojus, siuvėjus, kirpėjus ir kt.), muzikantus, menininkus, dailininkus – tokius asmenis, kurie nepriklauso kokiai nors įmonei ar firmai. Tokiai grupei taip M. Jarulaitis priskiria asmenis, dirbančius pagal patentą.⁹² O D. Pundinaitė pasisako lakoniškai, kad savarankišku darbu užimtais yra

⁸⁸ DARBO IR SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: Agora, 1998, p. 93.

⁸⁹ DARBO IR SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: Agora, 1998, p. 51.

⁹⁰ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2010 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. DI-94 patvirtinta gyventojų užimtumo statistinio tyrimo metodika [interaktyvus].

[Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą:

<http://www.stat.gov.lt/lt/methodology/view/?id=18&pq_id=1574>.

⁹¹ DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė. Lanksčių užimtumo formų taikymas Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 25(17), p. 22.

⁹² JARULAITIS, Marius. Nestandartiniai darbo santykiai ir jų reguliavimas. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 8 (110), p. 86.

laikomi asmenys, kurie dirba nuosavoje įmonėje, o jų veikla remiasi individualiu arba šeimos narių darbu⁹³.

Matyti, kad savarankiškai dirbančių asmenų samprata yra aiškinama įvairiai. Iš išanalizuotos literatūros galima spręsti, kad savarankiškai dirbantys asmenys suprantami, kaip individualiai dirbantys asmenys, besiremiantys savo ar šeimos narių darbu. Šie žmonės gali epizodiškai samdyti kitus asmenis, o darbuotojas darbą privalo vykdyti asmeniškai. Galima pastebėti, kad savarankiškai dirbantys asmenys veiklą vykdo ne pagal darbo sutartis, kurių pagrindu dirba darbuotojai (šis aspektas detaliai aptariamas 3 šio skyriaus poskyryje). Konkrečiai įvardijant savarankiškai dirbančių asmenų ratą labiausiai praverčia aptartas Valstybinio socialinio draudimo įstatymo reguliavimas konkrečiausiai apibūdina savarankiškai dirbančių asmenų grupes, tačiau šio įstatymo minėtoji norma yra blanketinė, atskiros savarankiškai dirbančių asmenų grupės analizuojamos 4 šio skyriaus poskyryje. Atkreiptinas dėmesys dar į tai, kad savarankiškai dirbantis asmuo savo darbinei veiklai naudoja dažniausiai savo skolintą turtą, o kartais nuomojasi, kuomet darbuotojas darbe naudoja darbdavio [ar retais atvejais savo] turtą. Detaliau nagrinėjant savarankiškai dirbančio asmens statuso aspektus, yra būtina atsižvelgti į jo subjektiškumo turinį.

3.1. Teisnumas ir veiknumas

Savarankiškai dirbantis asmuo dabartinėje teisinėje sistemoje yra civilinių santykių subjektas – fizinis asmuo. Jam taikomi fizinio asmens teisnumo ir veiknumo reikalavimai. Galėjimas įgyti teisių ir pareigų yra vadinamas teisnumu. CK 2.1 str. numato, jog galėjimas turėti civilinių teisių ir pareigų pripažįstamas visiems fiziniams asmenims. Teisnumas būdingas atsiranda kiekvienam fiziniam asmeniui, kad ir kokio amžiaus jis būtų, kad ir kokioje socialinėje padėtyje jis būtų atsidūręs. Visų fizinių asmenų teisnumas yra lygus, kadangi įstatymai suteikia visiems žmonėms vienodai galimybių turėti civilinių teisių ir pareigų. Tai yra reglamentuojama ir Konstitucijos 29 str., kuris teigia, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs; žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Tik teisnumo atžvilgiu galima kalbėti apie fizinių asmenų lygybę, kadangi visi fiziniai

⁹³ PUNDINAITĖ, Donata. *Gyventojų užimtumo ir nedarbo samprata Lietuvoje ir Vokietijoje*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 8.

asmenys turi vienodai teisinių galimybių įgyti bet kokių teisių bei pareigų. Tik svarbu, kad neprieštarautų tokių teisių ir pareigų įgijimui įstatymai. Taigi fiziniai asmenys būti įvairių civilinių teisinių santykių dalyviai. Tačiau ne visi tokie asmenys turi vienodai ekonominių, asmeninių ar kitokių galimybių įgyti visas galimas teises bei pareigas.⁹⁴

Civilinėje teisėje teisnumas ir veiksnumas nėra taip susiję, kaip darbo teisėje yra susiję darbinis teisnumas bei darbinis veiksnumas. Pagal civilinę teisę visišką veiksnumą fizinis asmuo įgyja, kaip deklaruoja CK 2.5 str. 1 d., tuomet, kai jis sulaukia pilnametystės, t. y. kai jam sueina 18 m. Tačiau fizinis asmuo visišką civilinį veiksnumą gali įgyti dar nesulaukęs 18 m. dviem būdais. Pirmiausia, fizinis asmuo, kuriam įstatymas leidžia sudaryti santuoką anksčiau, nei jam sueis 18 m., visišką veiksnumą įgyja nuo santuokos sudarymo momento (CK 2.5 str. 2 d.). Antra, nepilnametis fizinis asmuo, sulaukęs 16 m., gali būti teismo tvarka pripažintas visiškai veiksniu, t. y. emancipuotas (CK 2.9 str.). O juk pagrindinis emancipacijos tikslas yra sudaryti sąlygas jauniems žmonėms kuo anksčiau užsiimti koku nors verslu⁹⁵ arba tapti savarankiškai dirbančiu asmeniu.

Praradus asmeniui veiksnumą savarankiškai dirbančio teisinis statusas baigiasi, nes prarandamas savarankiškai dirbančio asmens subjektiškumas. Savarankiškai dirbantis asmuo taip pat savo statuso netenka ir kitais dviem bendrais fizinių asmenų pabaigos pagrindais – (1) kai miršta, bei (2) kai jis pripažįstamas nežinia, kur esančiu (CK antrosios knygos I dalies III skyrius)⁹⁶.

3.2. Teisinis veiklos pagrindas

Savarankiškai dirbantis asmuo įteisina savo darbą paslaugų arba kita civiline sutartimi⁹⁷, o ne darbo sutartimi kaip darbuotojas. Tokią sutartį savarankiškai dirbantis asmuo sudaro su klientu. Teisės teorija sutarties sąlygas skirsto į esmines, įprastines bei atsitiktines⁹⁸. Sutartis laikoma sudaryta, kai buvo susitarta dėl visų esminių sutarties sąlygų, o darbo sutartis sudaroma, kai sulygstama dėl būtinųjų sutarties sąlygų. Sąlygos buvimą esmine lemia trys kriterijai: (1) įstatymas, (2) šalies ar šalių valia, bei (3) sutarties prigimtis⁹⁹.

⁹⁴ MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 186.

⁹⁵ *Ibid*, p. 189.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁹⁷ DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė. Lanksčių užimtumo formų taikymas Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 25(17), p. 21.

⁹⁸ ŽERUOLIS, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976, p. 124.

⁹⁹ MIKELĖNAS, Valentinus. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 342.

Pvz., pagal įstatymą esminė pirkimo-pardavimo sutarties sąlygos yra dalykas ir kaina (CK 6. str.).

Sudaromų sutarčių rūšys gali būti įvairios. CK numato tokias sutarčių rūšis, kaip pirkimo-pardavimo, rangos, komiso ir t.t.¹⁰⁰. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad savarankiškai dirbantis asmuo negali būti tokių verslo sutarčių šalimi, pagal kurią kokius nors darbus vykdo juridinis asmuo, kadangi savarankiškai dirbantis asmuo yra fizinis asmuo.

Taip pat Lietuvoje yra ganėtinai populiarios autorinės sutartys, kurių tiesiogiai neįvardija CK, tačiau jos yra reglamentuojamos Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo šeštajame skirsnyje¹⁰¹. Autorinė darbo sutartis - tai dviejų šalių sudaryta sutartis, kurioje reglamentuojami konkretūs faktai ir darbo nuostatos bei pareigos. Autorinė sutartis nėra darbo sutartis, todėl ją tiek užsakovas, tiek ir autorius gali lanksčiai nutraukti.

Pagal Autorių ir gretutinių teisių įstatymo 40 str. 1 d. autorinėje sutartyje turi būti tokios sąlygos, kaip: (1) kūrinio pavadinimas (užsienio autorių kūrinių pavadinimai nurodomi ir originalo kalba), išskyrus kolektyvinio administravimo asociacijų išduodamas licencijas; (2) kūrinio apibūdinimas (kūrinio rūšis, pavadinimas, pagrindiniai reikalavimai kūriniui); (3) perduodamos ar suteikiamos autorių turtinės teisės (kūrinio panaudojimo būdai), licencijos rūšis (išimtinė ar neišimtinė licencija); (4) teritorija, kurioje galioja teisių perdavimas ar licencija, suteikianti teisę naudoti kūrinį; (5) teisių perdavimo arba licencijos galiojimo terminas; (6) autorinio atlyginimo dydis, mokėjimo tvarka ir terminai; (7) šalių ginčų sprendimo tvarka ir atsakomybė; (8) kitos sutarties sąlygos¹⁰². Šio str. sąrašas nėra baigtinis. Tiek autorius, tiek užsakovas turi teisę pareikalauti į Autorinę sutartį įtraukti papildomų punktų, nuostatų, kurios atitiktų abiejų šalių poreikius 1 priede. Autorinė sutartis nėra griežtai reglamentuota, todėl ji gali būti įvairių formų, įvairiai papildyta. Iš to darytina išvada, kad autorinėse sutartyse turi būti privalomai aptarta daugiau sąlygų, o darbo sutartyje svarbu nustatyti tik dvi būtinausias darbo sutarties sąlygas – darbovietę ir darbo funkciją.

Gali būti sudaromos ir kitokios civilinės sutartys, kurių pavadinimas nėra tiesiogiai įvardytas įstatymuose, tačiau kurios atitinka atlygintinų paslaugų sutarties grupei numatytus požymius. Viena iš tokių sutarčių yra ganėtinai populiari tarpininkavimo sutartis. Tokią sutartį dažniausiai sudaro draudikas (gyvybės draudimo bendrovė) ir agentas dėl gyvybės draudimo paslaugų teikimo klientui. Be abejonės, tarpininkavimo

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 50-1598.

¹⁰² *Ibid.*

sutartį gali sudaryti ir klientas su tarpininku dėl pirkėjų paieškos. Tokiais atvejais savarankiškai dirbantis asmuo yra gyvybės draudimo agentas ar tiesiog tarpininkas. Tokia sutartis yra labai panaši į darbo sutartį tuo požiūriu, kad dirbant, visuomeniniai santykiai atsiranda tarp trijų subjektų. Pirmoji subjektų grupė - draudikas ar kitoks stambus paslaugų teikėjas - būna panašus į darbdavį. Antroji subjektų grupė - savarankiškai dirbantis agentas ar tiesiog tarpininkas – į darbuotoją. O kalbant apie trečiąją subjektų grupę, tai pirkėjai ar tiesiog klientai būna tiek perkant prekes ir paslaugas tiesiogiai iš darbuotojo, tiek ir perkant jas iš savarankiškai dirbančio asmens.

Taigi visų civilinių sutarčių esmė – šalių įsipareigojimas atlikti tam tikrą iš anksto apibrėžtą užduotį ar sukurti produktą, t.y. pasiekti konkretų rezultatą¹⁰³, tuo tarpu darbuotojas pagal darbo sutartį darbo funkcijas atlieka pastoviai. Atkreiptinas dėmesys ir į antrą civilinių ir darbo sutarčių skirtumą, kad pagal civilinę sutartį tarp kliento ir savarankiškai dirbančio asmens nėra formalaus pavaldumo. Pagal minėtus du kriterijus civilinė sutartis skiriama nuo darbo sutarties, bet jos turi ir daug panašumų, todėl praktiškai vietoje darbo sutarties kartais sudaroma kokia nors civilinė sutartis, kai darbdavys siekia nemokėti socialinio draudimo įmokų. Todėl dažnai kyla ginčų dėl darbo sutarties atskyrimo nuo civilinės sutarties¹⁰⁴. Plačiau apie tokius ginčus ir jų specifiką aptariama šio darbo 4 skyriaus 1 poskyryje.

Taigi savarankiškai dirbančio asmens veiklos teisinis pagrindas yra ne taip detaliai reglamentuotas, kaip darbo sutartis, sudaroma su darbuotoju. Sutarčių su klientais forma nėra ir reglamentuojama, kuomet darbo sutarties forma turi atrodyti, kaip nurodo teisės aktai.

3.3. Atskiros savarankiškai dirbančių asmenų kategorijos

Kadangi savarankiškai dirbančių asmenų kategorijų yra ne viena ir įstatymuose nėra numatyta baigtinio jų sąrašo, todėl manytina, kad yra reikalinga išnagrinėti atskiras savarankiškai dirbančių asmenų kategorijas.

Socialinio draudimo įstatymas išskiria savarankiškai dirbančius asmenis į 5 kategorijas: (1) individualių įmonių savininkus, (2) ŪB tikruosius narius; (3) asmenis, besiverčiančius individualia veikla (advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai,

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. vasario 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2002.

¹⁰⁴ TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo sutartis ir darbo sutarčių teisinis reguliavimas*: modulis. Vilnius: Advanced advice, 2008, p. 4.

verslo liudijimus turintys asmenys ir kiti asmenys), (4) savarankiškai dirbančius ūkininkus ir jų partnerius, bei (5) šeimos dalyvius.

Tačiau remiantis Lietuvos įstatymu analize, šiame darbe nagrinėjant atskiras savarankiškai dirbančių asmenų kategorijas, asmenis besiverčiančius individualia veikla galima išskirti į 2 grupes: (1) teisinių profesijų atstovus (advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai) bei (2) kitus savarankiškai dirbančius asmenis. Pirmosios kategorijos statusai yra labiausiai reglamentuoti tarpe kitų individualia veikla besiverčiančių asmenų. Be to šioje grupėje vienijantis profesijas požymis yra tas, kad šios atskiros profesijos reikalauja teisinio išsilavinimo.

Nagrinėjant tik darbo ir civilinius įstatymus, negalima pilnai išanalizuoti savarankiškai dirbančių asmenų teisinio statuso specifikos. Remiantis Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 str. 3 d. ūkininkai ir jų partneriai, šeimos dalyviai ir individualia veikla užsiimantys asmenys, išskyrus tuos, kurie verčiasi individualia veikla turėdami verslo liudijimus, privalomai draudžiami (1) pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, (2) ligos ir motinystės socialiniu draudimu, kai draudžiama tik motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) išmokoms gauti, ir (3) sveikatos draudimu. Į savininkai ir ŪB tikrieji nariai privalomai draudžiami sveikatos draudimu, o gavę su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijusias pajamas iš savo ĮĮ ar ŪB, draudžiami ir pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims. Tačiau nuo 2012 m. sausio 1 d. visi savarankiškai dirbantys asmenys, išskyrus vykdančius veiklą pagal verslo liudijimus asmenis bus draudžiami tomis pačiomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis, kokiomis dabar yra draudžiami ūkininkai ir jų partneriai, šeimos dalyviai bei individualia veikla užsiimantys asmenys, išskyrus besiverčiančius su verslo liudijimais asmenis¹⁰⁵. Taigi savarankiškai dirbantys asmenys nėra draudžiami: (1) nedarbo socialiniu draudimu bei (2) nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad savarankiškai dirbantys asmenys gali pretenduoti į motinystės (tėvystės) išmokas taip pat, kaip ir darbuotojai. Savarankiškai dirbantys asmenys gauna tas išmokas tuomet, kai negauna jokių pajamų, kaip tai matosi iš Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo trečiojo skirsnio¹⁰⁶. Taigi praktiškai savarankiškai dirbantys asmenys turi teisę į motinystės (tėvystės) atostogas, nors tokia teisė ir nėra įtvirtinta materialiojoje teisėje.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 111-3574.

Kalbant apie savarankiškai dirbančių asmenų teisių ir pareigų garantijas, tai jos yra ganėtinai skirtingos nuo darbuotojų teisių bei pareigų garantijų. Apskritai imant, savarankiškai dirbančių asmenų teisių ir pareigų materialinės garantijos yra nustatytos įvairiuose įstatymuose. Kadangi savarankiškai dirbantis asmuo yra civilinių teisinių santykių dalyvis, todėl galima teigti, kad savarankiškai dirbančių asmenų materialinės garantijos yra nustatytos ne bet kokiuose įstatymuose, tačiau civilinės reikšmės įstatymuose. Procesinės savarankiškai dirbančių asmenų teisių ir pareigų garantijos yra nustatytos išimtinai CPK. Savarankiškai dirbančių asmenų teisių ir pareigų užtikrinimui nėra numatytų kokių nors ypatumų, kuomet darbuotojų teisių ir pareigų garantijų procesinis aspektas yra nagrinėjamas išimtinėmis taisyklėmis. Savarankiškai dirbančių asmenų teisių ir pareigų pagrindinė institucinė garantija yra teismas – sau dirbantiems asmenų pareigų ir teisių užtikrinimui nėra numatyto specialios ikiteisminės pažeistų teisių ir interesų gynybos institucijos, kaip antai darbuotojo teisėms ir pareigoms užtikrinti DK ikiteisminį organą - numato darbo ginčų komisiją.

3.3.1. Individualios įmonės savininkas

Remiantis Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 6 str. 1 d., IĮ savininkas individualiojoje įmonėje yra vienas asmuo. Pagal šio str. 2 d. IĮ savininku gali būti tik fizinis asmuo. Suprantama, reikia paisyti ir kitų įstatymų normų – IĮ gali priklausyti sutuoktiniams jungtinės nuosavybės teise. Šio str. 3 d. nustato ribojimą, kad IĮ savininkas negali būti kitos IĮ savininku.

Pagal įstatymo 3 str. 5 d. IĮ steigėjas po įmonės įregistravimo tampa IĮ savininku, kuris tokioje įmonėje dirba. IĮ savininko darbo ir poilsio laikas nėra reglamentuojamas. Nėra nustatyta jokių specialių garantijų ir kompensacijų, taikomų darbuotojui. IĮ savininko materialinė atsakomybė yra absoliuti.

Remiantis šio įstatymo 2 str. 1 d. IĮ yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo¹⁰⁷, todėl jai taikomi bendrieji juridinio asmens pabaigos pagrindai pagal CK 2.95 str. 1 d.: likvidavimas arba reorganizavimas¹⁰⁸. Kiekviena personalinė įmonė gali būti pertvarkoma į akcinę bendrovę, uždarąją akcinę bendrovę arba į viešąją įstaigą (IĮ ū įstatymo 11 str. 1 d.), vadinasi, bet kuri IĮ tokiu atveju gali pakeisti savo teisinį

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

statusą¹⁰⁹. Pardavus individualią įmonę ar kitaip ją perleidus naujam savininkui su vardu, turtu ir visomis jos teisėmis bei pareigomis, ji taip pat baigia savo egzistenciją¹¹⁰. Taigi fizinis asmuo konkrečios IĮ savininko teisinio statuso netenka, individualią įmonę likvidavus, pertvarkius, reorganizavus arba ją perleidus. Tačiau tai nereiškia, kad šis fizinis asmuo negali tapti kitos IĮ savininku.

Kaip nustatyta nagrinėjamo str. 7 d., jei IĮ savininkas tampa neveiksniu ar ribotai veiksniu, teismas nutartimi paskiria IĮ turto administratorių. IĮ turto administratoriumi gali būti skiriamas IĮ savininko globėjas (rūpintojas) arba kitas asmuo. IĮ turto administratorius įgyja IĮ savininko teises ir pareigas nuo jo paskyrimo dienos¹¹¹.

Kadangi IĮ yra neribotos atsakomybės asmuo, tai IĮ savininkas už IĮ prievoles atsako ne tik IĮ turtu, tačiau ir visu savo turtu. Įstatymai nenumato teisiųjų galimybių, kad IĮ savininkas atsakytų ribotai, kuomet darbuotojo materialioji atsakomybė gali būti tiek ribota, tiek ir neribota.

Apskritai yra kritikuotinas IĮ savininko priskyrimas prie savarankiškai dirbančių asmenų, kadangi šio asmens teisinis statusas mažai kuo skiriasi nuo tokių asmenų, kaip AB ir UAB akcininkų, kooperatyvų narių, ŽŪB narių ir pajininkų, teisinio statuso. Vienintelis skirtumas, skiriantis IĮ savininko statusą yra IĮ savininko visiška atsakomybė už IĮ prievoles. O tokios įmonės, kaip AB, UAB, kooperatyvai ir ŽŪB, pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 2 str. 2 d. str.¹¹², Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių įstatymo 3 str. 1 d.¹¹³ ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 3 str. 3 d.¹¹⁴ yra ribotos atsakomybės juridiniai asmenys. Pagal Kooperatinių bendrovių įstatymo 3 str. 2 d. kooperatyvo turtas yra atskirtas nuo jo narių turto ir pagal kooperatyvo prievoles jos nariai neatsako savo asmeniniu turtu, o pagal ŽŪB įstatymo 3 str. 3 d. ŽŪB ir pajininkai pagal bendrovės turtines prievoles asmeniniu turtu neatsako. Kad akcininkai atsako tik į akcijas į įdėtu turtu irgi matyti iš sisteminės teisės normų analizės. Taigi tokių įmonių dalyviai – UAB akcininkai ir AB akcininkai, kooperatyvų nariai bei ŽŪB nariai ir pajininkai - neatsako visu savo turtu už šių įmonių prievoles, o tik įdėtu į šias įmones kapitalu, kuomet IĮ savininkas, kaip jau minėjome, atsako visu savo turtu pagal IĮ prievoles.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.

¹¹⁰ ŠATAS, Juozas. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 1998, p. 36.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991

¹¹² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1974

¹¹³ Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 1993, Nr. 20-488.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 1991, Nr. 13-328.

Tiek IĮ savininkas, tiek UAB ir AB akcininkai, tiek kooperatyvų narių, tiek ŽŪB narių ir pajininkų veiklos pobūdis yra panašus. Šiems asmenims niekas netrukdo dirbti patiems savarankiškai, taip pat ir samdyti kitus asmenis tiek nuolatos, tiek ir trumpesniai laikui. Tik ta aplinkybė, kad IĮ savininkas atsako visu savo turtu pagal IĮ įsipareigojimus psichologiškai įtakoja atsakingiau žiūrėti į IĮ veiklą ir galbūt ne tokiu dideliu mastu samdyti kitus asmenis IĮ veiklai vystyti, kaip tai daro neribotos atsakomybės juridinių asmenų akcininkai, nariai ir pajininkai.

3.3.2. Ūkinės bendrijos tikrasis narys

Remiantis Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymu, ūkinę-komercinę ar kitokią įstatymų nedraudžiamą veiklą asmenys gali vykdyti pagal bendrosios jungtinės veiklos sutartį susibūrę į bendrijas, kurios gali būti dviejų rūšių: tikrosios arba komanditinės. Pagal ŪB įstatymo 7 str. 1 dalį, tokios organizacijos nariai yra bendrijos dalyviai, sudarę bendrijos jungtinės veiklos sutartį ir nustatyta tvarka įnešę ar įsipareigoję įnešti nustatyto dydžio įnašą į bendriją.

ŪB įstatymo 7 str. 4 d. nustato, kad tikrojoje ūkinėje bendrijoje turi būti ne mažiau kaip 2 ir ne daugiau kaip 20 tikrųjų narių. Komanditinėje ŪB yra dviejų tipų dalyviai: tikrieji nariai ir komanditoriai. Tokioje ŪB turi būti ne mažiau kaip 3 dalyviai (iš jų – 2 tikrieji nariai ir vienas komanditorius) ir ne daugiau kaip 20 dalyvių.

Šio str. 5 ir 6 d. nustato, kad bendrijos tikraisiais nariais negali būti kitų bendrijų tikrieji nariai, IĮ savininkai, valstybė, savivaldybės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos, ŪB, IĮ bei Europos ekonominių interesų grupės. Komanditinės ŪB tikrieji nariai tuo pat metu negali būti jos komanditoriais¹¹⁵.

Kaip nustatyta analizuojamo str. 8 d., bendrijos prievolėms užtikrinti naudojamas bendrijos turtas, tačiau kai bendrijos turto neužtenka, pagal bendrijos prievolės tikrieji jos nariai atsako solidariai visu savo turtu. Buvę tikrieji nariai pagal bendrijos prievolės, atsiradusias tuo metu, kai jie buvo tikraisiais nariais, arba iš bendrijos sandorių, sudarytų iki jų narystės pasibaigimo, atsako taip, kaip atsakytų būdami tikraisiais nariais (nustato analizuojamo str. 5 d). Šios dalies nuostatos taikomos ir tikrojo nario teisių perėmėjui.

¹¹⁵ Pagal Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo 7 str. 2 d. komanditorius yra komanditinės ūkinės bendrijos dalyvis, sudaręs komanditoriaus sutartį su komanditine ūkine bendrija ir šio įstatymo bei komanditoriaus sutarties nustatyta tvarka įnešęs įnašą į komanditinę ūkinę bendriją. Beje pagal šio str. 7 d. komanditoriai negali būti ūkinės bendrijos tikraisiais nariais.

ŪB įstatyme neišskiriamas ŪB tikrųjų narių teisinio statuso pasibaigimas, tačiau 14 str. apibrėžtas bendrijos jungtinės veiklos sutarties pasibaigimas. Pagal jį, pasibaigus bendrijos jungtinės veiklos sutarčiai, baigiasi ir tikrųjų narių teisinis statusas. Atskleidžiant kitus tikrojo bendrijos nario teisinio statuso pabaigos pagrindus svarbu pažymėti, kad CK 6.978 str. reglamentuojama jungtinės veiklos sutarties pabaiga, tačiau iš šio str. 1 d. 1 p. nustatyta, kad tikrasis ŪB narys neteks savo teisinio statuso tapęs neveiksniumi, ribotai veiksniumi ar nežinia kur esančiu. Taip pat įtvirtinta, kad tikrasis bendrijos narys neteks savo statuso po mirties (3 p.), atsisakęs toliau būti jungtinės veiklos sutarties dalyviu (4 p.), atidalijus tikrojo nario dalį iš bendro turto pagal jo kreditorių reikalavimą (7 p.)¹¹⁶.

ŪB yra neribotos atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kaip teigia ŪB įstatymo 2 str. 4. Kai prievolėms užtikrinti neužtenka bendrijos turto ŪB įstatymo 7 str. 8 d. nustato, kad bendrijos tikrieji nariai pagal bendrijos prievolės atsako solidariai visu savo turto. Taigi ŪB tikrieji nariai atsako visiškai už ŪB prievolės, kaip ir IĮ savininkas, tačiau skirtumas tik tame, kad ūkinėje bendrijoje negali dalyvauti mažiau, nei 2 tikrieji nariai ir tuomet jų atsakomybė visada bus solidari. O IĮ savininkas paprastai būna vienas, išskyrus tuos atvejus, kuomet IĮ yra sutuoktinių bendroji nuosavybė, tai realiai tuomet IĮ savininkų bus 2 ir jų atsakomybė taip pat bus solidari. ŪB tikriesiems nariams nėra įstatymais numatyta galimybių atsakyti pagal materialines prievolės ribotai, kas kartais galioja įgyvendinant darbuotojo materialinę atsakomybę.

ŪB narių priskyrimas savarankiškai dirbantiems asmenims yra lygiai pagal tuos požymius, kritikuotinas, kaip ir IĮ savininko priskyrimas prie savarankiškai dirbančių asmenų. ŪB narių teisinis statusas yra labai panašus į akcininkų, kooperatyvų narių bei ŽŪB narių ir pajininkų teisinį statusą tokiu atžvilgiu, kaip ir IĮ savininkas panašus į šias asmenų grupes.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr 74-2262.

3.3.3. Savarankiškai dirbantis ūkininkas ir jo partneris

Pagal Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo 2 str. 2 d. ūkininkas yra fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Taigi ūkininku kitu yra laikomas asmuo, besiverčiantis prekyne žemės ūkio produkcijos gamyba ir naudojantis šiais veiklais žemės ūkio paskirties žemę¹¹⁷. O ūkininko partneriu pagal šio str. 3 d. yra laikomas fizinis asmuo (ūkininko sutuoktinis, pilnametis šeimos narys ar kitas fizinis asmuo), kartu su ūkininku besiverčiantis žemės ūkio veikla ir miškininkyste pagal sudarytą jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį¹¹⁸.

Tačiau jau aiškindamiesi savarankiškai dirbančio asmens sampratą pamatėme, jog ūkininku, kuris turi savarankiškai dirbančio asmens statusą, pripažįstamas tik ūkininkas, kurio ūkio dydis, įregistruotas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre, ekonominis dydis yra įstatymų nustatyto dydžio. Tas dydis yra skaičiuojamas valstybinės įmonės Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro už praėjusių m. mokesčių laikotarpį nuo sausio 1 d. iki gruodžio 31 d. Kadangi tas ekonominis dydis nėra pakankamai aiškiai apibrėžtas, nes nustatyta, kad turi būti lygus 4 europinio dydžio vienetais arba didesnis, reikia išsiaiškinti, ką reiškia tas europinio dydžio vienetas ir kokio dydžio jis yra.

Pagal Lietuvos Respublikos žemės ūkio valdos ekonominio dydžio, išreikšto europinio dydžio vienetais, skaičiavimo metodikos 3 p. europinio dydžio vienetas yra valdos (ūkio) ekonominio dydžio matavimo vienetas ES. EK yra nustačiusi agroekonominės tendencijos koeficientą, naudojamą Bendrijos ūkių tipologijoje europiniam dydžio vienetai apibrėžti, kad 1 europinio dydžio vienetas lygus 1200 Eur, tačiau dėl infliacijos ir kitų makroekonominių rodiklių, lemiančių žemės ūkio ekonomines tendencijas, jo dydis gali būti keičiamas¹¹⁹. Pagal nagrinėjamos metodikos 9 p. konkrečios valdos (ūkio) ekonominis dydis, išreiškiamas europinio dydžio vienetais, gaunamas valdos (ūkio) bendrąjį standartinį gamybinį pelną (Lt) dalijant iš europinio dydžio vieneto (1200 Eur), išreikšto litais pagal Lietuvos banko nustatytą lito ir euro santykį. O standartinis

¹¹⁷MOCKEVIČIUS, Remigijus. *Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas*. Antras leidimas. Vilnius Teisinės informacijos centras, 2002, p. 591; 1994, 34-620; 1997, 67-1656; 2000, 58-1706.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 43-1358.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-521 „Dėl Žemės ūkio valdos ekonominio dydžio, išreikšto europinio dydžio vienetais, skaičiavimo metodikos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007, Nr. 126-5141.

gamybinis pelnas analizuojamos metodikos 3 str. laikomas skirtumu tarp iš vieno pasėlių ha ar gyvulio per metus gautos produkcijos vertės (pridėjus tiesiogines išmokas) ir tiesiogiai jos gamybai reikalingų išlaidų (numatytų EK sprendime 85/377/EEB): sėklų, sodinukų, trąšų, pašarų, augalų apsaugos priemonių, vaistų, veterinarijos paslaugų, gyvulių sėklinimo, pasėlių ir gyvulių draudimo, dirvos analizės, pieno testų, produkcijos pakavimo, saugojimo ir kt. išlaidų. Valdos (ūkio) bendrasis standartinis gamybinis pelnas apskaičiuojamas dauginant valdos (ūkio) atitinkamos produkcijos rūšies standartinį gamybinį pelną iš auginamų augalų pasėlių plotų ir kiekvienos rūšies ūkinių gyvūnų vidutinio metinio skaičiaus. Sandaugas susumavus, gaunamas valdos (ūkio) bendrasis standartinis gamybinis pelnas Lt (aptariamose metodikos 8 p.).

Apskaičiuojant konkrečios valdos (ūkio) ekonominį dydį, išreiškiamą europinio dydžio vienetais, dar pridedama dalis už žemės paslaugų teikimą tuo atveju, kaip teigia nagrinėjamos metodikos 9 p., kai valdoje (ūkyje) užsiimama ir (arba tik) paslaugų žemės ūkiui teikimu. Pagal analizuojamos metodikos 12 p. apskaičiuojama valdos (ūkio) metinę paslaugų žemės ūkiui pardavimo (teikimo) pajamų sumą dalijant iš normatyvo, kuris atitinka 1 valdos (ūkio) ekonominį dydį ir prilyginamas 7 500 Lt paslaugų žemės ūkiui metinių pardavimo (teikimo) pajamų sumai.

Šie duomenys gaunami iš valstybinės įmonės Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro valdomų registrų, kaip nustatyta nagrinėjamos metodikos 23 p. Pagal analizuojamos metodikos 22 p. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas atsakingas už valdos ekonominio dydžio, išreikšto europinio dydžio vienetais, nustatymą ir pateikimą savivaldybėms. Pvz., valdoje deklaruota 2 ha ankštinių javų, 10 ha bulvių ir 2 ha braškių. Valdos bendrąjį standartinį gamybinį pelną paskaičiuosime tiksliai pagal nustatytus žemės ūkio produkcijos rūšių standartinius gamybinius pelnus 1 analizuotos metodikos priede¹²⁰. 2 ha ankštinių javų dauginame iš 760 Lt ir gauname 1.520 Lt. 10 ha bulvių dauginame iš 2 641 Lt – gauname 26.410 Lt. 4 ha braškių padauginame iš 4.532 Lt – gauname 18.128 Lt. Susumuojame šios valdos standartinius pelnus ir gauname bendrąjį standartinį gamybinį pelną, kuris lygus 4.6058 Lt. Jį padaliję iš vieno europinio dydžio vieneto (išreikšto pinigais), 1.200 eurų, arba 4.143,36 Lt, gauname šios valdos ekonominį dydį, išreikštą europinio dydžio vienetais, lygų 11,11. Šiuo atveju ūkininkas turėtų būti pripažintas savarankiškai dirbančiu asmeniu, nes jo žemės ūkio valda viršija 4 europinio dydžio vienetus.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-521 „Dėl Žemės ūkio valdos ekonominio dydžio, išreikšto europinio dydžio vienetais, skaičiavimo metodikos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007, Nr. 126-5141

Pažymėtina, kad praktikoje Statistikos departamentas ūkininkais dažniausiai laiko asmenis, turinčius daugiau nei 3 ha žemės¹²¹. Tačiau manytina, kad verta patikrinti tokį Statistikos departamento sąlyginį skaičiavimą. Pvz., valdoje deklaruota po 1 ha ankštinių javų, bulvių bei braškių. Šių kultūrų standartinius pelnus jau žinome. Kadangi šiuo atveju jų nereikia dauginti, tuomet juos susumavę gauname bendrąjį gamybinį pelną 7.933 Lt. Šį pelną padaliję iš 4.143,36 Lt, gauname šios valdos ekonominį dydį, išreikštą europinio dydžio vienetais, lygų 1,91. Vadinasi, šiuo atveju ūkininko ūkis neviršija 4 europinio dydžio vienetų, ir toks ūkininkas nebūtų laikomas savarankiškai dirbančiu asmeniu. Tačiau jeigu ūkininkas augintų 2,5 ha šiltnaminių gėlių, t.y. pagal Statistikos departamento praktiką šiam ūkiui trūktų 0,5 ha tam, kad būtų ūkininkas pripažintas savarankiškai dirbančiu asmeniu pagal statistinius duomenis. Tačiau pažiūrėkime, ar pagal Lietuvos Respublikos įstatymus jis būtų taip pat nepripažintas savarankiškai dirbančiu asmeniu. Visų pirma sužinome, kad šiltnaminių gėlių standartinis gamybinis pelnas pagal nagrinėtos metodikos 1 priedą yra 8.2084 Lt. Šį dydį padauginę iš 2,5 ir padaliję iš 4.143,36 Lt, gautume tokios ūkininko valdos ekonominį dydį, išreikštą ekonominiu europinio dydžio vienetais, kuris būtų lygus 7,92. Taigi gauname, kad šis skaičius yra daugiau nei 4 europinio dydžio vienetai. Vadinasi, Statistikos departamento nuostata laikyti ūkininkais asmenis, kurių ūkio dydis viršija 3 ha, ne visada yra pagrįstas teisės aktais, todėl statistiniai duomenys negali tiksliai atspindėti statistinių duomenų, pateikiamų apie ūkininkus. Dėl tokios priežasties Statistikos departamento duomenis, pateikiamus apie ūkininkus ir jų partnerius, reikėtų vertinti kritiškai ir turėti omenyje, kad tokie duomenys pateikiami su paklaida.

Pagal šio įstatymo 3 str. 2 d. ūkininko statusą fizinis asmuo įgyja nuo ūkio įregistravimo Ūkininkų ūkių registre. Ūkininkas šio statuso netenka nuo ūkio išregistravimo iš Ūkininkų ūkių registro.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ūkininkai ir jų partneriai žemės ūkio veikla, miškininkystėje gali verstis apskritai nesteigdami įmonės, tačiau jiems reikia turėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytą profesinį pasirengimą ūkininkauti, o ūkį reikia įregistruoti Ūkininkų ūkių registre (Ūkininko ūkio įstatymo¹²² 4 ir 6 str.).

Ūkininkas žemės ūkio veiklai naudoja nuosavybės teise turimą ir (arba) nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomą žemės ūkio paskirties ir (arba) miško žemę bei

¹²¹ DARBO IR SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: Agora, 1998, p. 106.

¹²² Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5537.

(arba) vandens telkinius. Ūkininko veiklos formos gali būti tiek žemės ūkio veikla, tiek ir vertimasis miškininkyste, tiek ir vertimasis kitokia įstatymų neuždrausta veikla, kuriai nereikia steigti įmonės. Ūkininkas gali vykdyti veiklą vienas arba kartu su fiziniais asmenimis (partneriais), sudaręs jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį. Pažymėtina, kad ūkininkas ir jo sutuoktinis jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį sudaro tuo atveju, kai yra sudaryta vedybų sutartis¹²³.

Nėra svarbu, kokiais pagrindais ūkininkas turi teisę dirbti šiame ūkyje. Ūkininko nei darbo laiko, nei poilsio laiko ūkininkui nereglamentuoja įstatymai. Ūkininkui nėra numatyta speciali nei drausmins atsakomybės, nei materialinės atsakomybės tvarka nėra nustatyta. Taigi ūkininko teisinis statusas yra ganėtinai skirtingas nuo darbuotojo teisinio statuso.

3.3.4. Šeimynos dalyvis

Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymo 9 str. 1 d. ir 5 str. 1 d. 4 p. šeimynos dalyviu yra laikomas šeimynos steigėjas ir jo sutuoktinis, parašęs prašymą tapti šeimynos dalyviu¹²⁴. Šeimynos dalyvis yra toks teisinių santykių subjektas, per kurį šeimyna įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per šeimynos dalyvius (Šeimynų įstatymo 9 str. 3 d.). O pagal Šeimynų įstatymo 2 str. 1 d. šeimyna yra šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka įsteigtas pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo.

Šeimynos dalyvio teisinį statusą asmuo įgauna nuo šeimynos įsteigimo momento, o šeimynos įsteigimo momentas sutampa su jos įregistravimu Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registre (Šeimynų įstatymo 5 str. 4 d.). Šeimynos dalyvio teisinio statuso netekimo vienas iš pagrindų yra šeimynos pasibaigimas. Šeimyna gali baigtis dėl likvidacijos ar dėl reorganizavimo (Šeimynų įstatymo 18 str.)¹²⁵.

Šeimynos dalyvio atsakomybė yra įdomi tuo, kad pagal turtines prievoles šeimynos dalyviai neatsako už šeimynos prisiimtus įsipareigojimus savo turtu (Šeimynų įstatymo 11 str. 3 d.). Tokia šeimynos dalyvio materialinės atsakomybės forma yra netgi lengvesnė nei darbuotojo. Be to, tokia šeimynos dalyvio materialinė atsakomybė yra panaši į ribotos atsakomybės įmonių dalyvių, kurių įstatymai nelaiko savarankiškai dirbančiais asmenimis, materialinę atsakomybę.

¹²³ Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas. Valstybės žinios. 1999, Nr. 43-1358.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 25-1176.

¹²⁵ *Ibid.*

Šeimynos dalyvis išsiskiria iš kitų savarankiškai dirbančių asmenų vien dėl to, kad jis yra pelno nesiekiančio viešojo juridinio asmens dalyvis. Jokie kitų pelnų nesiekiančių viešųjų juridinių asmenų dalyviai apskritai nėra įstatymuose minimi kaip savarankiškai dirbantys asmenys. Tuo savarankiškai dirbančio asmens statusas ypač išsiskiria iš kitų savarankiškai dirbančių asmenų profesijų.

3.3.5. Individualia veikla besiverčiantys asmenys

Viena iš savarankiškai dirbančių asmenų grupių yra individualia veikla besiverčiantys asmenys. Nagrinėjant individualia veikla besiverčiančius asmenis, reikalinga išsiaiškinti, kaip individualią veiklą apibrėžia Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 str. 7 d. individuali veikla yra apibrėžiama kaip savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį¹²⁶. Darbo ir socialinių tyrimų institutas apibrėžia individualią veiklą kaip visuomeniškai naudingą veiklą gaminant prekes arba teikiant paslaugas, nesusijusią su darbo santykiais, darbo sutartimi su valstybinėmis ir privačiomis įmonėmis, organizacijomis ar piliečiais. Jai būdingas sistemingas prekių gaminimas ar paslaugų teikimas, siekiant gauti darbo pajamų¹²⁷.

Pagal Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos paaiškinimą individualiai veiklai būdingi 2 požymiai - 1) tęstinumas ir (2) savarankiškumas. Aptariant tęstinumą, gyventojų sudaromiems sandoriams paprastai būdingas tam tikras tęstinumas ar atsikartojamumas. Atsitiktiniai sandoriai negali būti laikomi veiklos vykdymo požymiu, todėl tokie sandoriai nereikš individualios veiklos vykdymo. Taigi, kad gyventojas būtų laikomas vykdančiu individualią veiklą, jo sudaromiems sandoriams turi būti būdingas tam tikras tęstinumas, taip pat motyvas ir galimybės sandorius sudaryti ir ateityje. Savarankiškumas toks gyventojų santykis su kita sandorių, sudaromų vykdančią veiklą, šalimi, kuris iš esmės skiriasi nuo darbdavio ir darbuotojo santykių. Gyventojų veikla yra savarankiška, kai jo santykiuose su kita sandorio puse nėra būdingų darbo santykiams požymių, gyventojas pats sprendžia su savo veikla susijusius klausimus, pats dengia savo išlaidas, susijusias su veiklos vykdymu ir kt.¹²⁸.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.

¹²⁷ DARBO IR SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: Agora, 1998, p. 50-51.

¹²⁸ LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINĖ MOKESČIŲ INSPEKCIJA PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJOS. *Kokie yra individualios veiklos kriterijai?* [interaktyvus].

Tačiau LVAT, kvalifikuodamas individualios veiklos buvimo faktą paprastai remiasi ne tik tęstinumo bei savarankiškumo požymiais, tačiau žiūri ir į tai, ar asmuo, atlikdamas veiklą savarankiškai ir tęstinai gavo pajamų¹²⁹. Manytina, kad pats pajamų gavimas jau byloja apie tai, kad asmuo verčiasi veikla, kuri jau nebegali patekti į neatlygintų veiklų kategoriją.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai suteikia teisę verstis individualia veikla pateikiant Valstybinei mokesčių inspekcijai prašymą įregistruoti į Mokesčių mokėtojų registrą (kitai dar vadinama individualia veikla „pagal pažymą“) arba įsigyjant verslo liudijimą (Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 str. 30 d., 26 str., 35 str. 2 d.)¹³⁰. Abiem atvejais individualios veiklos registravimas nėra sudėtingas, dažniausiai pakanka pateikti prašymą įregistruoti tokią veiklą¹³¹. Nemanytina, kad vertėtų išskirti individualia veikla besiverčiančius asmenis: (1) pagal pažymą bei (2) pagal verslo liudijimą. Iš esmės tokių asmenų skiriasi tik mokestinis teisinis statusas. Tačiau analizuojant savarankiškai dirbančių asmenų grupes ir lyginant jas su darbuotojo teisiniu statusu reikėtų labiau atsižvelgti į kitus teisinio statuso aspektus.

Valstybinė mokesčių inspekcija atkreipia dėmesį į tai, kad teisės aktai gali nustatyti reikalavimą įsteigti juridinį asmenį vykdyti tam tikras ūkines komercines, gamybines ir kitas veiklas. Tai reiškia, kad tam tikros srities veiklas gali vykdyti tik juridiniai asmenys, todėl savarankiškai dirbantys asmenys, tokių veiklų vykdyti negali¹³².

3.3.5.1. Advokatas, advokato padėjėjas, antstolis ir notaras

Pagal Lietuvos Respublikos antstolių įstatymą 2 str. antstolis yra valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas. antstolius skiria ir atleidžia teisingumo ministras (Antstolių įstatymo 2 str. 2 d.). Kaip nustato minimo str. 3 d., teisingumo ministras nustato antstolių skaičių ir priskiria antstoliams

Vilnius, 2010 [žiūrėta 2011-04-18]. Prieiga per internetą:
<<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000081338>>.

¹²⁹ Lietuvos Vyriausiasis Administracinio Teismo 2009 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje administracinėje byloje Nr. A-438-1105.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.

¹³¹ GUDZEVIČIŪTĖ, Judita. *Gyventojų užimtumo ir nedarbo samprata Lietuvoje ir Airijoje*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 20.

¹³² LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINĖ MOKESČIŲ INSPEKCIJA PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJOS. *Individuali veikla* [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2011-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.vmi.lt/lt/?itemId=101421>>.

veiklos teritorijas¹³³. Notaras taip pat kaip ir anstolis yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų (Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2 str.). Remiantis šio įstatymo 6 str. notarus skiriami ir atleidžiami bei jų skaičius, buveinė ir veiklos teritorija nustatoma teisingumo ministro pagal savo patvirtintą Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodiką¹³⁴. O Lietuvos advokatai yra nepriklausoma Lietuvos teisinės sistemos dalis. Priešingai notarų ir antstolių skaičiaus valstybinio ribojimo nuostatomis, advokatų skaičius Lietuvoje nėra ribojamas (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 3 str.).

Pagal Advokatūros įstatymo 34 str. 1 d. advokato padėjėjas yra fizinis asmuo, kuris šio įstatymo nustatyta tvarka yra įrašytas į Lietuvos advokatų padėjėjų sąrašą ir rengiasi advokato veiklai. To paties str. 2 d. numato advokato ir advokato padėjėjo tokius skirtumus, kad advokato padėjėjas turi visas Advokatūros įstatyme advokato teises ir pareigas, išskyrus narystę Lietuvos advokatūroje bei proceso įstatymuose nustatytus apribojimus. Advokato padėjėjas turi teisę atstovauti kliento interesams teismuose tik tuo atveju, kai yra rašytinis advokato (praktikos vadovo) leidimas atstovauti konkrečioje byloje, o kitose institucijose – rašytiniu advokato (praktikos vadovo) sutikimu. Advokato padėjėjas gali atstovauti tik pirmosios instancijos teismuose ir ne anksčiau kaip po 1 m. nuo advokato padėjėjo praktikos pradžios.

Advokatūros įstatymo 21 str. 1 d. leidžia advokatams veikti tiek (1) individualiai, tiek (2) partnerystės pagrindais, neįsteigus juridinio asmens, tiek (3) įsteigus juridinį asmenį – advokatų profesinę bendriją. Nagrinėjamo įstatymo 26 str. 1 d. teigia, kad advokatas gali veikti individualiai, kuomet jis įkuria advokato darbo vietą - pagal šio str. 2 d. teisinių santykių subjektas yra pats advokatas. Pagal to paties str. 5 d. advokatas, kuomet jis veikia individualiai, turi teisę advokato veiklos aptarnavimui užtikrinti sudaryti asociacijos sutartį su kitais advokatais, kurie veikia individualiai ar partnerystės pagrindais, neįsteigę juridinio asmens¹³⁵. Veikdamas individualiai, teisinių santykių subjektas yra pats advokatas¹³⁶. Pagal Advokatūros įstatymo 27 str. 1 d. advokatai veikia partnerystės pagrindais, sudarę jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį ir įkūrę advokatų darbo vietą. Advokatai gali įsteigti Advokatūros įstatymo 28 str. 1 d. pagrindu privatųjį

¹³³ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1R-481 „Dėl Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodikos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007-01-06, Nr. 2-94; Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.

¹³⁵ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.

¹³⁶ BALNIENĖ, Eglė. Aktualūs advokatūros statuso pokyčiai Lietuvoje. *Teisė*, 2005, Nr. 57, p. 12.

juridinį asmenį, kurio teisinė forma yra advokatų profesinė bendrija. Advokatas turi teisę pakeisti veiklos formą, apie tai informavęs Lietuvos advokatūrą¹³⁷.

Įvertinant, kad daugelis advokatų kontorų buvo įsteigę savo gyvenamosios patalpose, Advokatūros įstatyme pagrįstai, E. Balnienės teigimu, nustatyti sugriežtinti reikalavimai advokatų darbo vietai, Advokatūros įstatymo 22 str. 1 d. ir 3 d. nurodoma, jog advokato kontoroje turi būti ne tik priimamasis ir telefono ryšys, bet ir priimama korespondencija darbo dienomis, tinkamos sąlygos priimti klientus ir matomoje vietoje pakabinta iškaba, kurioje turi būti nurodytas pavadinimas¹³⁸.

Pagal Notariato įstatymo 6⁽¹⁾ str. notaro skyrimas ir notaro pareigų atlikimo pradžia įforminami Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymais – lygiai kaip ir anstolių. Notaras skiriamas eiti notaro pareigas konkrečioje savivaldybėje¹³⁹. Advokato teisinį statusą asmuo įgyja, kuomet nuo Lietuvos advokatūros sprendimo pripažinti jį advokatu priėmimo dienos (Advokatūros įstatymo 10 str. 5 d.)¹⁴⁰.

Reikalavimų antstolio (antstolių) darbo vietai bei darbo laikui VI skyrius numato antstolio kontoros (kontoros skyriaus) darbo laiką ir interesantų priėmimo laiką. Visų pirma, antstolio ar antstolių kontoros darbo laikas nustatomas antstolių nuožiūra. Antstolio (antstolių) kontoros skyriaus darbo laiką nustato antstolis, siekdamas geriau organizuoti antstolio veiklą jo aptarnaujamoje teritorijoje, gerinti interesantų aptarnavimą. Kuomet antstolių kontoroje (kontoros skyriuje) dirba keli antstoliai, tuomet darbo laikas nustatomas jų susitarimu.

Minimalų kiekvieno antstolio laiką interesantams priimti nustatančiame pirmajame sakinyje teigiama, kad: „kiekvienas antstolis interesantams priimti turi skirti ne mažiau kaip dvylika valandų, ne mažiau kaip tris darbo dienas per savaitę“. O antrame sakinyje nustatoma, kad „antstolis privalo užtikrinti, kad bendras interesantų priėmimo laikas antstolio (antstolių) kontoroje būtų ne mažesnis kaip dvidešimt valandų per savaitę“.

Manytina, kad šiuos 2 sakinius reikėtų paaiškinti plačiau. Lingvistiškai aiškinant manytina, kad pirmojo sakinio reguliavimo prasmė yra tokia, kad pats antstolis asmeniškai interesantams priimti turi skirti ne mažiau, kaip 12 valandų ir jos turi išsidėlioti per 3 darbo dienas, arba per daugiau dienų (kadangi kalbama tiesiog apie antstolį, o ne apie antstolio (antstolių) kontorą). Taigi šis sakinytis nustato asmeninius reikalavimus antstoliui dėl minimalaus interesantų priėmimo laiko. O antrasis sakinytis jau

¹³⁷ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.

¹³⁸ BALNIENĖ, Eglė. Aktualūs advokatūros statuso pokyčiai Lietuvoje. *Teisė*, 2005, Nr. 57, p. 12; Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.

nustato bendrą minimalų darbo valandų skaičių, kurio turi paisyti visa antstolių kontora (kadangi šiame, antrajame, sakinyje yra rašoma apie antstolio (antstolių) kontorą). Todėl antstolis gali pats asmeniškai savo interesantus priimti ne mažiau, kaip 20 valandų, išskaidytų ne per mažiau kaip 3 darbo d. į savaitę. Tačiau antstolis gali pasirinkti ir kitą variantą – pats asmeniškai priimti interesantus ir neviršydamas dvidešimt valandų per savaitę, priėmimo laiką išskaidydamas į 3 darbo d., o likusį laiką, kad būtų pasiekta bent jau dvidešimties valandų maksimali riba, turėtų interesantus aptarnauti kokie nors kiti antstolio (antstolių) kontoroje dirbantys asmenys. Apibendrinant šį išaiškinimą manytina, kad šie du sakiniai, einantys vienas po kito, kelia neaiškumų, tačiau įsigilinus yra lengviau suprantama reguliavimo esmė.

Kai priėmimo valandomis antstolis privalo atlikti procesinius veiksmus ne kontoros patalpose arba yra išvykęs kitu tikslu, kontoroje turi būti darbuotojas, kuris teiktų informaciją besikreipiantiems asmenims (Reikalavimų antstolių antstolio (antstolių) darbo vietai bei darbo laikui 22 p.). Remiantis Reikalavimų antstolių antstolio (antstolių) darbo vietai bei darbo laikui 23 p. jei dėl objektyvių priežasčių antstolis, antstolio (antstolių) kontora (kontoros skyrius) nustatytu priėmimo laiku nedirba, prie įėjimo į kontoros (kontoros skyriaus) patalpas turi būti skelbiama informacija apie papildomą priėmimo laiką¹⁴¹.

Pagal Notariato įstatymo 6 str. notaro darbo vieta yra notaro biuras. Reikalavimus, keliamus notarų biurams ir notarų darbo laikui, nustato teisingumo ministro įsakymas „Dėl reikalavimų, keliamų notarų biurams ir notarų darbo laikui, patvirtinimo“¹⁴², atsižvelgdamas į tai, kad notaro biuro patalpose turi būti sudarytos sąlygos kultūringai aptarnauti gyventojus ir užtikrinti notarinių veiksmų paslapties išsaugojimą.

Pagal reikalavimų, keliamų notarų biurams ir notarų darbo laikui 10 p. notaras privalo priimti fizinius asmenis ir juridinių asmenų atstovus bei atlikti notarinius veiksmus darbo dienomis: pirmadieniais, antradieniais, trečiadieniais, ketvirtadieniais, penktadieniais. Priėmimo laikas per vieną darbo dieną turi būti ne trumpesnis kaip 6 valandos. Priėmimo valandas nustato notaras savo nuožiūra ir apie tai informuoja raštu Teisingumo ministeriją ir Notarų rūmus. Notaras gali priimti asmenis ir atlikti notarinius veiksmus taip pat ir kitomis savaitės dienomis.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymo Nr. 254 „Dėl reikalavimų antstolio (antstolių) darbo vietai bei darbo laikui patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2007-07-24, NR. 82-3366.

¹⁴² Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-119 „Dėl reikalavimų, keliamų notarų biurams ir notarų darbo laikui, patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007, 82-367.

Tais atvejais, kaip teigia šių reikalavimų 11 p., kai priėmimo valandomis notaras pagal iškvietimą atlieka notarinius veiksmus ne notaro (notarų) biuro patalpose arba yra išvykęs kitu tikslu, biure turi būti darbuotojas, kuris teiktų informaciją besikreipiantiems asmenims. O jeigu dėl objektyvių priežasčių notaro (notarų) biuras nedirba, kaip reglamentuoja 12 p., apie tai prie įėjimo į biurą turi būti iškabinta informacija.

O advokatams ir jų padėjėjams minimalus darbo laikas nėra niekaip reguliuojamas. Todėl iškyla klausimas kodėl panašaus teisinio statuso, kaip notarų ir antstolių, savarankiškai dirbančiam asmeniui – advokatui – nustatoma laisvė dirbti pagal savo diskreciją. Manytina, kad tokia tam tikra privilegija advokatams yra suteikta dėl jų tokio teisinio statuso ypatybės, kad jų skaičius ir jų konkurentų skaičius nėra ribojamas, jiems nesuteikiami tokie specifiniai įgaliojimai kaip antstoliui ar notarui, taigi nėra prasmės valstybei užtikrinti valstybės pavestų funkcijų vykdymo. Be to, advokatai ir advokatų padėjėjai yra skirtinga figūra, nei notarai ir antstoliai dėl savo veiklos formų įvairovės, taigi būtų sudėtinga ir sureglamentuoti advokatų darbo laiką.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad antstolių atliekamų veiksmų įkainiai nustatyti Sprendimų vykdymo instrukcijoje. Šios instrukcijos 34 p. išskiriamos trijų rūšių vykdymo išlaidos: (1) bendrosios vykdymo išlaidos, (2) vykdymo išlaidos, susijusios su atskirų vykdymo veiksmų atlikimu ir (3) atlyginimas antstoliui. Bendrųjų vykdymo išlaidų ir atlyginimo antstoliui dydis priklauso nuo išieškotinos sumos (Sprendimų vykdymo instrukcijos 3 lentelė). Už antstolio atliekamus atskirus vykdymo veiksmus yra numatyti konkretūs dydžiai (Sprendimų vykdymo instrukcijos 3 lentelė) ¹⁴³.

Notariato įstatymo 19 str. yra nustatyta, kad už notarinio veiksmo atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas bei technines paslaugas notaras ima atlyginimą, kurie yra derinami su Lietuvos Respublikos finansų ministerija Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kol ši patvirtina tam tikrus dydžius. Dabar galioja laikinieji įkainiai, kurie nustato konkrečius dydžius už standartines paslaugas ir leidžia susitarti notarui su klientu dėl sutarčių tvirtinimo kainų ¹⁴⁴.

Anstolių įstatymo III skyrius reglamentuoja anstolio ir anstolio padėjojo drausminę atsakomybę. Anstoliui iškelti drausmės bylą gali Teisingumo ministras arba Lietuvos

¹⁴³ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4682.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008 m. vasario 5 d. įsakymas Nr. 1R-69 „Dėl teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymo Nr. 57 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo““. Valstybės žinios, 2008-02-09, Nr. 17-590.

antstolių rūmų prezidiumas. Anstolių drausmės byla yra nagrinėjama ir skiriama antstolių garbės teismo. O notarui turi teisę iškelti notarui drausmės bylą už Notariato įstatymo, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintų teisės aktų ir Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso pažeidimus gali teisingumo ministras arba Notarų rūmų prezidiumas (Notariato įstatymo 7⁽¹⁾ str.). Notarų garbės teismas nagrinėja notarų profesinės etikos ir tarnybinių nusižengimų bylas (Notariato įstatymo 10¹ str.)¹⁴⁵.

Lietuvos Respublikos advokatams yra nustatytos specifinės etikos taisyklės, kurias reglamentuoja Lietuvos advokatų etikos kodeksas¹⁴⁶ ir ES advokatų etikos kodeksas¹⁴⁷. Pagal Advokatūros įstatymo 52 str. 1 d. advokatui už advokatūros ir Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų bei advokato veiklos pažeidimus gali būti keliami drausmės byla. Pagal šio str. 2 d. sprendimą iškelti drausmės bylą priima Lietuvos advokatūra arba teisingumo ministras. Remiantis to paties str. 3 dalimi advokatų drausmės bylas nagrinėja Advokatų garbės teismas.

Remiantis Notariato įstatymo 16 str. notaras atsako už savo, savo atstovo ir notaro biuro darbuotojų kaltais veiksmais fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą. Pagal šio įstatymo 6⁽¹⁾ str. atlikti notarinius veiksmus gali tik notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu apdraustas notaras.

Atkreiptinas dėmesys, kad šių savarankiškai dirbančių teisininkų teisinis statusas panašus į darbuotojo teisinį statusą dėl to, kad visiems šiems subjektams yra taikoma drausminė atsakomybė. Tačiau skiriasi tos drausminės atsakomybės specifika tuo požiūriu, kad darbuotojams drausminę atsakomybę taiko tik darbdavys, o savarankiškai dirbantiems ypatingiesiems teisininkams drausminę atsakomybę taiko specifiniai subjektai.

Remiantis antstolių įstatymo 17 str. 1 d., anstoliai privalo apdrausti civilinę atsakomybę už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą atliekant antstolio funkcijas, viršijančią 1000 Lt¹⁴⁸. Lygiai dėl tokios priežasties privalo draustis civilinės atsakomybės draudimu ir notari (Notariato įstatymo 6⁽¹⁾ ir 6⁽²⁾ str. Pagal antstolių įstatymo 17 str. 2 d. antstolio profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra antstolio civilinė atsakomybė už žalą, padarytą atliekant antstolio funkcijas

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-345 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4681.

¹⁴⁷ Europos Sąjungos advokatų etikos kodeksas [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2011-04-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.advoco.lt/?item=esaekod>> [žiūrėta 2011-04-12].

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042.

neteisėtai ne tik paties antstolio, tačiau ir jo atstovo, padėjėjo ar antstolio darbuotojo veiksmais¹⁴⁹. Advokato civilinė atsakomybė privalo būti apdrausta, draudžiant nebūtinai asmeniškai advokatą, tačiau gali būti draudžiama ir advokatų profesinės bendrijos civilinė atsakomybė (Advokatūros įstatymo 17 str. 2 d. 2 p.)¹⁵⁰. Notarai taip pat privalo drausti savo civilinę atsakomybę.

Remiantis 12 str. 1 d. antstolio teisinis statusas ameniui pasibaigia ne tik antstoliui mirus, tačiau ir jį atleidus jį iš antstolių. Pagal šio str. d. antstolis atleidžiamas teisingumo ministro įsakymu. Pasibaigus antstolio įgaliojimams, asmuo išbraukiamas iš Lietuvos antstolių sąrašo.

Asmuo advokato teisinio statuso netenka, be bendrųjų fizinio asmens pabaigos pagrindų bei pripažinimo negaliojančiu Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti asmenį advokatu, išbraukus iš Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašo asmens duomenis (Advokatūros įstatymo 23 str.). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad advokatas Lietuvos advokatūros sprendimu gali būti išbrauktas iš Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašo ir laikinai. Remiantis Notariato įstatymo 23 str. notaro teisinis statuso pabaigos pagrindų yra daugiau, priskaičiuojama jų net 11: (1) notarui mirus; (2) notarui netekus Lietuvos Respublikos pilietybės; (3) notaro pareiškimu; (4) kai jis neatitinka šio įstatymo 3 str. 2 d. 7 p. reikalavimų; (5) įsiteisėjus teismo nuosprendžiui, kuriuo notaras nuteistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, nepaisant to, ar išnyko teistumas, ar teistas už kitą nusikalstamą veiką, jeigu neišnyko teistumas; (6) Lietuvos Respublikos teisingumo ministrui pritarus Notarų garbės teismo siūlymui atleisti notarą iš pareigų; (7) kai jis netinka eiti pareigas pagal atestavimo rezultatus; (8) notarui sulaukus 65 m. (nors notaro įgaliojimai gali būti pratęsti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Notarų rūmų teikimu, iki notarui sukaks 70 m.); (9) jeigu notaras daugiau kaip du mėnesius iš eilės nemoka mokesčių į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą įstatymų nustatyta tvarka; (10) jei notaras pažeidė šio įstatymo notaro veiklos apribojimų reikalavimus; (11) jei notaras sistemingai daugiau kaip 4 mėnesius iš eilės nemoka mokesčių Notarų rūmams. Notaro įgaliojimų pasibaigimas (atleidimas iš pareigų) įforminamas teisingumo ministro įsakymu.

Apibendrinant galima teigti, kad advokatų, jų padėjėjų, antstolių bei notarų teisinis statusas yra ganėtinai panašus tuo, kad šie statusai yra ganėtinai detalčiai reglamentuojami,

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.

lyginant su kitais savarankiškai dirbančiais asmenimis. Tačiau reikia nepamiršti, kad yra ir daugiau savarankiškai dirbančių asmenų, apie kuriuos aprašoma toliau.

3.3.5.2. *Kiti individualia veikla besiverčiantys asmenys*

Taigi individualia veikla gali versti ne tik advokatai, antstoliai ir notarai, tačiau ir kitokių profesijų darbuotojai. Kadangi Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2 str. 8 d, yra įvardijami verslo liudijimus turintys asmenys, tai vertėtų aptarti šiuos asmenis trumpai ir šį dokumentą bei pagal jį veikiančių asmenų grupes. Verslo liudijimas yra Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo ir jį įgyvendinančių teisės aktų nustatyta tvarka išduotas dokumentas, patvirtinantis nustatyto fiksuoto dydžio pajamų mokesčio sumokėjimą verčiantis individualia veikla ir (arba) nekilnojamojo pagal prigimtį daikto nuomos veikla, jeigu šios veiklos įtrauktos į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytą veiklos rūšių sąrašą.¹⁵¹ Tai reiškia, kad gyventojas įsigijęs verslo liudijimą patalpų nuomos veiklai nėra laikomas vykdančiu individualią veiklą bei tuo pačiu toks asmuo nėra pripažįstamas savarankiškai dirbančiu asmeniu¹⁵².

Ribojimų užsiimti individualia veikla profesijų atžvilgiu nėra, svarbu tik kad tokia veikla nepažeistų Lietuvos Respublikos įstatymų. Pažymėtina, kad kai kurių savarankiškai dirbančių asmenų darbo ir poilsio laikas yra tapaciai reguliuojamas, kaip ir darbuotojų. Pagal J. Usonio pastebėjimą EEB reglamentas Nr. 3820/85, apėmė ir savarankiškai kelių transporto verslu užsiimančius bei pagal darbo sutartį dirbančius asmenis¹⁵³. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2006 m. kovo 15 d. EP ir ET reglamentas (EB) Nr. 561/2006 panaikino šį reglamentą, tačiau ir šis naujasis reglamentas nustato ne tik pagal darbo sutartis dirbančių vairuotojų darbo ir poilsio laiką, tačiau ir savarankiškai dirbančių asmenų. Galiojantis reglamentas taikomas kelių transporto darbuotojams, dirbantiems mobilų darbą. Būtent mobilaus darbo vykdymas pasak J. Usonio yra pagrindinis diferencijavimo kriterijus specialiai reglamentuojant darbuotojų darbo ir poilsio laiką¹⁵⁴.

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.

¹⁵² LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINĖ MOKESČIŲ INSPEKCIJA PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJOS. *Individuali veikla* [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2011-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.vmi.lt/lt/?itemId=101421>>.

¹⁵³ USONIS, Justinas. *Darbo teisinių santykių reglamentavimo ypatumai kelių transporte*: daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 52.

¹⁵⁴ *Ibid*, p. 44.

Direktyva 2002/15/EB¹⁵⁵ dėl kelių transporto sektoriaus mobiliųjų darbuotojų darbo laiko organizavimo papildo aptariamą reglamentą dėl vairavimo laiko ir poilsio laikotarpių, pagal kurią reguliuojama daugelis profesionalių vairuotojų, t. y. krovinių ir keleivinių transporto priemonių vairuotojų, darbo veiklos aspektų. Direktyvos 2 str. 1 d. nurodyta numatyta, kad tam tikromis sąlygomis šios konkrečiam sektoriui skirtos darbo laiko direktyvos taikymo sritis nuo 2009 m. kovo 23 d. buvo išplėsta, t. y. jis jau yra taikoma ir savarankiškai dirbantiems vairuotojams¹⁵⁶. Taigi savarankiškai dirbantys mobilieji vairuotojai turi laikytis tokių pačių darbo ir poilsio laiko režimo taisyklių, kaip ir tokie patys specifiniai vairuotojai, kurie dirba pagal darbo sutartis, taip įgiję darbuotojo teisinį statusą.

Apibendrinant teigtina, kad individualia veikla užsiimančių asmenų grupėms gali būti nustatomas toks reglamentavimas, kaip darbo ir poilsio laiko režimas mobiliems vairuotojams. Tačiau kitiems individualia veikla užsiimantiems asmenims specifinio reglamentavimo šiuo požiūriu nerasta.

¹⁵⁵ 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/15/EB dėl asmenų, kurie verčiasi mobiliąja kelių transporto veikla, darbo laiko organizavimo. Europos Sąjungos oficialusis leidinys L 80, 2002 3 23, p. 35.

¹⁵⁶ EUROPOS KOMISIJA. *Ataskaita apie Direktyvos 2002/15/EB dėl asmenų, kurie verčiasi mobiliąja kelių transporto veikla, darbo laiko organizavimo įgyvendinimą 2005–2006 m.*: pirmoji Komisijos ataskaita apie darbo laiko taisyklių kelių transporto sektoriuje įgyvendinimą [interaktyvus]. Briuselis, 2009 [žiūrėta 2011-04-25]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2009\)0415_/com_com\(2009\)0415_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2009)0415_/com_com(2009)0415_lt.pdf)>, p. 3.

4. Teisinių statusų būklė bei dinamika

4.1. Darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų atribojimo problematika

Nors išanalizavome darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinius statusus atskirai, vis dėlto egzistuoja situacijos, kai kyla teisinis neaiškumas dėl teisinių santykių kvalifikavimo, kadangi globalizacijos procesų pokyčiai neabejotinai daro įtaką darbo teisei¹⁵⁷. Tradicinis darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų atskyrimas tinkamai nebeatspindi tikrųjų ekonominių ir socialinių darbo aspektų¹⁵⁸. Todėl praktikoje kyla ginčų dėl teisinio darbo santykių pobūdžio, jei jie yra paslėpti arba kai yra tikrai sudėtinga pritaikyti dinamiškus ir naujus darbo susitarimus prie tradicinės darbo santykių sistemos¹⁵⁹.

Kai atsirado įvairių nestandartinių darbo formų, tokių kaip savarankiškas darbas, ribos tarp darbo teisės ir komercinės bei civilinės teisės nebėra labai aiškios. Būtinybę kvalifikuoti tarp šalių egzistuojančių teisinių santykių pobūdį gali lemti įvairios priežastys. Tai gali būti ginčas tarp sutarties šalių dėl tarp jų sudarytos sutarties ir iš jų kylančių teisinių santykių pobūdžio, kai, pvz., viena iš šalių (tikras ar tariamas darbuotojas) sudaręs sutartį, siekia įrodyti, kad ši sutartis buvo darbo sutartis. Galimas ir priešingas atvejis, kai siekiama įrodyti, kad tarp šalių buvo sudaryta ne darbo, o civilinės teisės normų reguliuojama sutartis.

Ginčų gali kilti tarp fizinių arba juridinių asmenų ir valstybės institucijų. Pvz., gan dažnai darbo inspekcija ar valstybinė mokesčių inspekcija, kurios siekia įrodyti, kad tarp šalių egzistuoja darbo teisiniai, o ne civiliniai teisiniai santykiai, kad jie turi būti atitinkamai įforminti ir kad jiems turi būti taikomos atitinkamos darbo santykius reguliuojančių ar su tokiais santykiais susijusių gyventojų pajamų apmokestinimo tvarką reglamentuojančių teisės aktų normos¹⁶⁰.

EK išvelgia paslėpto įdarbinimo problemą. Paslėptu įdarbinimu yra laikoma situacija, kai darbuotojas priskiriamas kokiam nors kitai, ne darbuotojo, kategorijai,

¹⁵⁷ DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė. Darbo teisės modernizavimo bei tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2008, 8(110), p. 9.

¹⁵⁸ EUROPOS KOMISIJA. *Darbo teisės modernizavimas įgyvendinant 21-ojo amžiaus uždavinius. Žalioji knyga* [interaktyvus]. Briuselis, 2006-11-22 [žiūrėta 2011-01-21]. <<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihtmlang=en&lng1=en.lt&lng2=de.en.es.fr.it.lt.lv.pt.&val=436101:cs&page=>> [žiūrėta 2011-01-21].

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė. Darbo teisės modernizavimo bei tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2008, 8(110), p. 9–10.

siekiant paslėpti jo arba jos tikrąjį teisinį statusą ir išvengti mokesčių ir socialinio draudimo įmokų, su atleidimu susijusių kaštų ir kitokių išlaidų, susijusių su didesne darbuotojų nei savarankiškai dirbančių asmenų socialine ir kitokia valstybinio pobūdžio apsauga. EK yra pastebėjusi, kad yra atvejų, kai darbuotojai apsimeta savarankiškai dirbančiais asmenimis, norėdami apeiti nacionalinius įstatymus¹⁶¹.

Jau išsiaiškinome 2 skyriaus 2 poskyryje, kad darbuotojas dirba pagal sutartį, dėl to atsiranda darbo santykiai. Taip pat konstatavome 3 skyriaus 2 poskyryje, kad savarankiškai dirbantis asmuo su savo klientu sudaro kokią nors civilinę sutartį. Praktiškai darbo santykių egzistavimo faktas priklauso nuo tam tikrų objektyvių aplinkybių egzistavimo (šalių susitarimo įtvirtinimo ir faktiškai teikiamų paslaugų pobūdžio, šalių susitarime nustatytų teisių ir pareigų, pavaldumo santykių tarp šalių), o ne nuo to, kaip viena ar abi šalys vertina tarp jų esančius santykius. Todėl teismas turi nustatyti ginčijamų faktų ir veiksmų kvalifikaciją.

Darbo santykių egzistavimas nepriklauso nei nuo šalių išreikštos valios, nei nuo tarp jų sudarytos sutarties pavadinimo, bet nuo faktinių aplinkybių, kuriomis vykdoma dirbančių asmenų veikla. Šį principą teismai taiko net ir tada, kai nėra atitinkamų teisės aktuose įtvirtintų taisyklių.

Lietuvos Respublikos teismai, sprenddami tarp sutarties šalių susiklosčiusių teisinių santykių kvalifikavimo klausimą, taip pat privalo, prieš priimdami sprendimą, vertinti faktinę padėtį, o ne vien tik tokius dalykus, kaip tarp šalių sudarytos rašytinės sutarties pavadinimą ir joje numatytas teises ir pareigas. Šį reikalavimą galima suprasti iš CPK XIII skyriuje „Įrodymai“ išdėstytų taisyklių¹⁶².

LAT praktikoje galima rasti pavyzdžių, kaip sprendžiami tarp šalių susikloskę teisiniai santykiai. Pvz., vienoje byloje nagrinėtas toks atvejis, kai užsakovas valstybinė įmonė „Lietuvos loto“, sudarė sutartį su A. Rožausku, kuris įvardytas vykdytoju tarp šalių sudarytoje sutartyje. Šios sutarties pagrindu vykdytojas įsipareigojo platinti loterijos bilietus, o užsakovas įsipareigojo sumokėti už bilietų išplatšinimą nuo parduotų bilietų sumos. Tačiau užsakovas savo prievolės neįvykdė – jis nesumokėjo atlyginimo už 3 mėnesius. Vykdytojas manė, kad su juo buvo sudaryta darbo sutartis, nes užsakovas mokėjo už jį socialinio draudimo įmokas ir pajamų mokesčių, todėl atsakovas turi su juo atsiskaityti darbo įstatymų nustatyta tvarka ir sumokėti 1264,08 Lt darbo užmokesčių bei

¹⁶¹ EUROPOS KOMISIJA. *Darbo teisės modernizavimas įgyvendinant 21-ojo amžiaus uždavinius. Žalioji knyga* [interaktyvus]. Briuselis, 2006-11-22 [žiūrėta 2011-01-21]. <<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihtmlang=en&lng1=en.lt&lng2=de.en.es.fr.it.lt.lv.pt.&val=436101:cs&page=>> [žiūrėta 2011-01-21].

¹⁶² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

18961,20 Lt vidutinio darbo užmokestį už uždelstą atsiskaityti laiką bei 2000 Lt išlaidų advokatams su kelionės išlaidomis. Apylinkės teismas ieškovo reikalavimus patenkino iš dalies ir priteisė tik 622,75 Lt komisinį atlyginimą. Teismas sprendimą motyvavo tuo, kad tarp ieškovo ir atsakovo nebuvo sudaryta darbo sutartis, nes šalys nesutarė dėl būtinųjų sutarties sąlygų, tačiau sutarė tik dėl termino, per kurį turi būti išplatinti bilietai, ir konstatavo, kad tarp šalių sudaryta komiso sutartis, nes ji atitiko jos formą ir turinį. Apygardos teismo civilinių bylų skyriaus kolegija sutiko su ta pirmosios instancijos teismo išvada, kad tarp šalių buvo sudaryta ne darbo, o komiso sutartis, kuri savo esme ir turiniu atitinka CK nurodytą komiso sutartį. LAT patvirtino apygardos teismo nutartį ir paliko ją nepakeistą¹⁶³.

Teoriškai atrodytų, kad darbuotojo teisinio asmens statuso ir savarankiškai dirbančio asmens statuso atskyrimas yra lengvai pagrindžiamas, tačiau toks atskyrimas praktikoje nėra labai tvirtas, nes sprendimas dėl konkrečių santykių kvalifikavimo, kartu ir dirbančio asmens statuso nustatymas, priklauso nuo realiaje pasaulyje egzistuojančių aplinkybių, neužtenka vien tik teorinio pagrindimo.

4.2. Teisinių statusų reguliavimo gairės

Palyginus darbuotojo ir savarankiškai dirbančių asmenų teisinius statusus matomas ganėtinai didelis teisinio reglamentavimo skirtumas. Apskritai samdomų darbuotojų plačiąja prasme statuso reguliavimas, įskaitant ir valstybės tarnautojų plačiąja prasme, reglamentavimas yra matomai griežtesnis nei savarankiškai dirbančio asmens statusui. Kai kurioms savarankiškai dirbančių asmenų grupėms, kaip anstoliams, notarams bei savarankiškai dirbantiems mobiliems vairuotojams yra reguliuojamas darbo laikas panašiai kaip ir darbuotojams.

Savarankiškai dirbančio asmens ir darbuotojo teisinis statusas leidžia dirbti lygiai tokį patį darbą, tik darbuotojas privalo atidirbti sutartą ir įstatymų leidžiamą darbo valandų skaičių, o savarankiškai dirbantis asmuo siekia rezultato dirbdamas kad ir tą patį darbą. Taigi darbuotojas gauna atlygį už atliktą procesą, o savarankiškai dirbantis asmuo gauna atlyginimą už atliktą užduotį.

Teoriškai darbuotoją ir savarankiškai dirbantį asmenį skiria subordinacijos buvimas. Kaip aptarta 2 skyriaus 3 poskyryje, darbuotojas įsipareigoja paklusti darbdavio vidaus

¹⁶³ DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė. Darbo teisės modernizavimo bei tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2008, 8(110), p. 10.

tvarkai, o tarp savarankiškai dirbančio asmens ir jo kliento neturi atsirasti subordinacijos elementų. Tai reiškia, kad savarankiškai dirbantis asmuo yra laisvesnis darbo atlikimo procese, tačiau tokia padėtis yra santykinė – tai ypač pastebima tais atvejais, kai ginčas kyla dėl darbo santykių buvimo fakto, kaip tai buvo aptarta ankstesniame poskyryje.

Taigi galima spręsti, kad darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso sampratos yra artimos. Todėl apskritai keltinas klausimas, ar reikėtų išplėsti darbo santykių reguliavimo aprėptį, įtraukiant savarankiškai dirbančio asmens statusą į darbo santykių reguliavimo sferą? Darbo santykių reguliavimo apimtį nurodo DK 1 str., kuriame teigiama, kad DK reglamentuoja darbo santykius, susijusius su DK ir kituose norminiuose teisės aktuose nustatytų darbo teisių ir pareigų įgyvendinimą ir gynybą. O atskirų darbo santykių sričių reglamentavimo ribas nustato šis DK, taip pat pagal DK nustatytas ribas – kiti įstatymai ir Vyriausybės nutarimai¹⁶⁴. Kaip jau analizuota, savarankiškai dirbančio asmens teisinis statusas nėra aptartas DK, taip pat pagal DK nustatytas ribas įstatymuose bei Vyriausybės nutarimuose jis nėra įtrauktas į darbo santykių reguliavimo aprėptį ir atvirkščiai, darbuotojas yra išskirtinai darbo santykių subjektas.

Iškyla klausimas, ar savarankiškai dirbantiems asmenims reikėtų nustatyti didesnę apsaugą detalesnį savarankiškai dirbančio asmens statuso reglamentavimą, nei jis yra dabar. Juolab lankstumo ir saugumo aspektu darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys yra traktuojami panašiai, siekiant didesnio užimtumo. B. Bubilaitytė iškelia klausimą dėl kai kurių dirbančių asmenų įtraukimo į darbo santykių aprėptį. Ši autorė rašo apie pilkąją zoną darbuotojų, kurių darbas paprastai reguliuojamas civilinės teisės normomis. Siekiant didesnės tokių darbuotojų apsaugos, autorės nuomone, reikėtų tam tikras kategorijas asmenų įtraukti į darbo santykių reguliavimo apimtį¹⁶⁵.

LR Vyriausybė 2007 m. buvo iškėlus klausimą dėl darbo santykių aprėpties išplėtimo. Siekiant lankstumo ir saugumo, tokios netipinės darbo formos kaip savarankiškai darbas, patenka tarp tokių sričių, kurios galėtų įsilieti į užimtumo kontekstą. Lietuvos valdžios atstovai pabrėžė, kad neigiamai vertina tai, kad savarankiškai dirbantis asmuo neturi tokių garantijų kaip darbuotojas.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569.

¹⁶⁵ БУБИЛАЙТИТЕ, Бэата. Правовое регулирование трудовых и гражданско-правовых общностей и различие. In *Теоретические проблемы современного трудового права и права социального обеспечения: международные и национальные аспекты*. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Justitia, 2009, p. 75.

Lietuvos laisvosios rinkos instituto atstovas G. Gadziauskas pasisako prieš darbo santykių išplėtimą motyvuodamas tuo, kad darbo organizavimo formų įvairovė didina galimybę pasirinkti norimą socialinės apsaugos ir saugumo darbo vietoje lygį, o tradicinių darbo santykių ir lanksčių formų koegzistavimas sudaro galimybes pasirinkti labiausiai priimtinas. Antra, lanksčių darbo formų paplitimas bei įvairovė rodo, jog jos tarpsta objektyviai besikeičiančioje ekonomikoje, technologijose bei vartotojų poreikiuose, todėl bandymai jas suvaržyti turės esminės neigiamos įtakos ekonomikos lankstumui ir augimui. Trečia, lanksčių formų atsiradimas nedidina darbo organizavimo teisinio sudėtingumo. Civilinės teisės susitarimų įvairovė tik atspinti objektyviai egzistuojančią formų įvairovę, o tradicinis darbo santykių reguliavimas stengiasi išprausti darbo organizavimo įvairovę į nustatytas ribas¹⁶⁶.

Ieškant tinkamiausio darbo santykių modelio, verta pasiremti užsienio šalių patirtimi. Pvz., Rusijos Federacijos darbo kodeksas detalai reglamentuoja darbuotojų teisinį statusą.¹⁶⁷ Savarankiškai dirbančių asmenų samprata yra pateikiama šios valstybės civilinio kodekso 23 str.¹⁶⁸. Nors Rusijoje darbo santykiai apima daug darbuotojų kategorijų, tačiau iš esmės savarankiškai dirbantys asmenys nepatenka į darbo santykių reguliavimo ribas. Tuo tarpu Airijoje savarankiškai dirbantiems asmenims suteiktos panašios garantijos kaip ir darbuotojams. Šioje šalyje darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinį statusą reglamentuoja tokia pati tvarka¹⁶⁹. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Airija priklauso bendrajai teisės tradicijai, skirtingai nei Lietuva, kuri priklauso kontinentinės teisės tradicijai, todėl sudėtinga būtų pritaikyti Airijos teisinę sistemą Lietuvai.

Išanalizavus darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinį statusą, galima pastebėti, kad egzistuoja savarankiškai dirbančio asmens ir darbuotojo teisinio reglamentavimo nelygybės problema. Keičiant esamą reglamentavimą, būtų žengiamas žingsnis link griežtesnio savarankiškai dirbančių asmenų veiklos reguliavimo. Tačiau manytina, kad atsižvelgiant į savarankiškai dirbančio asmens statusą, savarankiškai

¹⁶⁶ GADZIAUSKAS, Giedrius. *LLRI pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės pozicijos dėl Europos Komisijos „Žaliosios knygos: Darbo teisės modernizavimas įgyvendinant 21-ojo amžiaus uždavinius“* [interaktyvus]. Vilnius, 2007 [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=4148>.

¹⁶⁷ Трудовой Кодекс Российской Федерации [interaktyvus]. Москва, 2011 [žiūrėta 2011-04-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.trkodeks.ru/>>

¹⁶⁸ Гражданский кодекс Российской Федерации [interaktyvus]. Москва, 2011 [žiūrėta 2011-04-21]. Prieiga per internetą: <<http://base.garant.ru/10164072/>>.

¹⁶⁹ DOBBINS, Tony *Ireland: Self-employed workers*. 2009 [žiūrėta 2011-04-15] <<http://www.eurofound.europa.eu/comparative/tn0801018s/ie0801019q.htm>>.

dirbančio asmens statusas turi turėti bent jau minimalias garantijas, lyginant su darbuotojo teisiniu statusu suteikiama įstatymų apsauga.

KT yra suformulavęs teoriją, kad reguliuodama ūkinę veiklą valstybė neturi teisės nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo ūkio subjektams būtų sudarytos nevienodos ir nepalankios ūkininkavimo sąlygos, suvaržoma jų iniciatyva, nesudaromos galimybės tokiai iniciatyvai pasireikšti¹⁷⁰. Keltinas klausimas, kodėl darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinių statusų reglamentavimas toks skirtingas. Pvz., darbuotojo darbo laikas yra normuojamas, nustatomas maksimalus leistinas darbo laikas, o savarankiškai dirbantis asmuo gali dirbti tiek, kiek jis nori ir fiziškai pajėgia. Tačiau darbuotojų darbo ir poilsio laikas buvo detaliam reglamentuotas istorijos bėgyje saugant darbuotojų sveikatą. O savarankiškai dirbantiems asmenims priešingai – buvo leista dirbti tiek, kiek jie geidžia.

Reikėtų manyti, kad darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso skirtumus sąlygoja bent dvi aplinkybės – (1) savarankiškai dirbantis asmuo yra tiesiogiai atsakingas savo klientams (kuomet darbdavys yra tiesiogiai atsakingas savo klientams už darbuotojo veiką) bei (2) savarankiškai dirbantis asmuo yra savo darbo bei poilsio laiko organizatorius (kuomet darbuotojo darbo laiką organizuoja darbdavys).

Civilinėje teisėje galioja kliento teisių prioriteto principas¹⁷¹. Taigi darbdavių santykiuose su klientais ir savarankiškai dirbančių asmenų santykiuose su klientais, pastariesiems taikomos privilegijos. Klientai, pirkdami produktus iš savarankiškai dirbančių asmenų ir darbdavių, atneša pajamas. Darbdaviai dalį gautų pajamų išmoka darbuotojams atlyginimų principu, o savarankiškai dirbantis asmuo laisvai disponuoja tomis pajamomis. Taigi darbuotojo gaunamas atlyginimas subjektyviai stipriai priklauso nuo darbdavio valios. O savarankiškai dirbančio asmens pajamos beveik proporcingai priklauso nuo laiko, skiriamo darbui.

Savarankiškai dirbantys asmenys bei darbdaviai rizikuoja netekti pajamų dėl įvairiausių aplinkybių, taigi jiems turi būti sudaromos sąlygos varijuoti darbo ir poilsio laiku, kad jie sugebėtų pelningai vykdyti ūkinę veiklą. Savarankiškai dirbantiems asmenims gali būti nustatomi darbo bei poilsio laiko apribojimai tik išimtiniais atvejais, kuomet darbo ir poilsio laiko ribojimai reikalingi kitų asmenų teisėms ir teisėtiems interesams įgyvendinti. Savarankiškai dirbantis asmuo rizikuoja pats, todėl vykdydamas

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl kasos aparatų įrengimo keleivinio transporto priemonėse“. Valstybės žinios, 2002-03-16, Nr. 28-1003.

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

veiklą turi turėti mažiau apribojimų, kad galėtų laisvai manipuluoti savo darbo ir poilsio laiku.

Taigi savarankiškai dirbantis asmuo, suinteresuotas didesniu uždarbiu, gali daugiau laiko dirbti, ir atvirkščiai – gali daugiau laiko skirti poilsiui, tačiau tuomet jis mažiau laiko dirbs ir tikėtina, kad mažiau uždirbs. Todėl savarankiškai dirbantys asmenys šiuo požiūriu nėra suinteresuoti, kad jų darbo laikui būtų nustatoma maksimali leistina riba.

Taigi savarankiškai dirbantis asmuo, gali netrukdomas dirbti tiek darbo valandų, kiek tik pajėgia (tai netaikoma tik savarankiškai dirbantiems vairuotojams), priešingai nei darbuotojas. Toks ribojimas darbuotojui paaiškinamas tuo, kad darbo procesą esant darbo santykiams organizuoja darbdavys. O savarankiškai vykdomą veiklą organizuoja paprastai jau pats savarankiškai dirbantis asmuo.

Reikėtų pažymėti, kad Konstitucijos 53 str. įtvirtinta, kad valstybė rūpinasi žmonių sveikata. O šio pagrindinio Lietuvos įstatymo 46 str. 3 d. nustatyta, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei¹⁷². Kaip teigia P. Kūris, „bendra tautos gerovė“ suponuoja tai, kad ūkinės veiklos reguliavimu valstybė turi pareigą siekti ne atskirų asmenų gerovės, o būtent bendros tautos gerovės. Natūralu, kad ūkinė veikla negali būti varžoma perdėtai detaliu reglamentavimu¹⁷³.

Konstitucijos 53 str. laiduojama medicinos pagalba žmogui susirgus, o įstatymai nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką. Taigi valstybė garantuoja Lietuvos piliečiams nemokamą gydymą. Tačiau nemokamas gydymas bus reikalingesnis savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie dirba neribojant maksimalus darbo, vadinasi, netausojant sveikatos, negu darbuotojams, kurių maksimalus darbo laikas yra ribojamas. Kad būtų teikiamas nemokamas gydymas, valstybėje turi atsirasti papildomų lėšų, kurias iš mokesčių mokėtojų surenka valstybės įgaliotos institucijos.

Savarankiškai dirbantis asmuo nėra draudžiamas nuo nedarbo rizikos bei nelaimingų atsitikimų. Tačiau iškyla klausimas, kas įvyktų, jeigu grupėje dirbantis asmuo patirtų nelaimingą atsitikimą darbe arba susirgtų profesine liga. Darbuotojas gauna išmokas, kai suserga profesine liga arba kai įvyksta nelaimingas atsitikimas. O savarankiškai dirbančiam asmeniui tai nėra numatyta. Bet reikia atkreipti dėmesį į savarankiškai dirbančių asmenų specifiką – savarankiškai dirbančio asmens darbo ir poilsio laiką reglamentuoja teisės aktai tik išskirtiniais atvejais. Taigi savarankiškai

¹⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

¹⁷³ KŪRIS, Pranas. Ūkinės veiklos laisvė, sąžininga konkurencija ir bendra tautos gerovė (Konstitucijos 46 straipsnio jurisprudencinis komentaras). *Jurisprudencija*, 2005, t. 64(56), p. 62.

dirbantis asmuo gali dirbti mažai, gali dirbti daug. Taigi savarankiškai dirbantis asmuo skirtingu lygiu rizikuoja patirti nelaimingą atsitikimą darbe ar susirgti profesine liga. Todėl nereikėtų nustatyti savarankiškai dirbančiam asmeniui privalomo draudimo nuo nedarbo, nelaimingų atsitikimų bei profesinių ligų. Kiekvienu konkrečiu atveju savarankiškai dirbantis asmuo turėtų pasverti savo riziką.

Tradicinis socialinio draudimo mokesčių kėlimas gali sąlygoti iškreiptą laisvąją rinką. Taigi manytina, kad daugiau dirbantys savarankiškai dirbantys asmenys patys turėtų pasirūpinti savo, o tuo pačiu ir visos šalies, ateitimi. Viena iš galimų priemonių yra bet kokia forma kaupiami pinigai, skirti sveikatos praradimo atvejams. ŪB nariai, savarankiškai dirbantys ir besirūpinantys savo ateitimi, galėtų ŪB jungtinės veiklos sutartyje (Priedas) galėtų numatyti tam tikrą procentinę išraišką nuo veiklos pelno, kuri būtų kaupiama ar investuojama sveikatai, darbingumui atstatyti.

Ne mažiau svarbus ir atostogų dirbantiems asmenims klausimas. ES siekia tapti viena iš pažangiausių ekonomikų, taip pat lankstumo ir saugumo politika pasisako už profesinį mokymą. O mokymosi atostogos yra numatytos tik DK 181 str. darbuotojams. Tačiau ne mažiau svarbūs gyventojų užimtumo reguliavime ir savarankiškai dirbantys asmenys, taigi manytina, kad svarbu nustatyti tokias pačias garantijas ir savarankiškai dirbantiems asmenims. Nes savarankiškai dirbančiam asmeniui gali nepakakti susitarti su klientu dėl jo mokymosi atostogų, savarankiškai dirbančiam asmeniui būtų svaresnė įstatymo suteikiama apsauga.

Apibendrinant darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinio statuso reglamentavimo klausimus, galima pastebėti, kad darbuotojas ir savarankiškai dirbantis asmuo patenka į visiškai skirtingas teises padėtis dėl istoriškai susiklosčiusių skirtingų visuomeninių šių subjektų padėčių, taip pat dėl kitokio atlyginimo gavimo principo bei skirtingo požiūrio į darbo procesą. Nors vis dėlto tiek darbuotojas, tiek ir savarankiškai dirbantis asmuo gali dirbti tą patį darbą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Darbuotojo darbo procesą organizuoja darbdavys. Darbuotojas gauna atlygį už išdirbtą laiką. Darbdavys naudoja darbuotojo darbu sukurtą rezultatą pelnui gauti, darbuotojas šio pelno dalį gauna iš darbdavio darbo užmokesčio pavidalu. Darbdavys subjektyviai paskirsto pelną darbuotojams. Taigi darbuotojas nėra tiesiogiai suinteresuotas darbo atnešamu rezultatu, kadangi jis gauna atlyginimą už atidirbtas valandas. Todėl siekiant išvengti darbdavio piktnaudžiavimo jam suteiktomis galiomis bei apginti darbuotojo teises ir teisėtus interesus yra nustatytas detalus darbo ir poilsio laiko bei minimalaus atlygio reglamentavimas. Tokia tvarka yra pakankamai pagrįsta ir, atsižvelgiant į savarankiškai dirbančio asmens statusą, nereikalauja ženklaus pakeitimo.

2. Savarankiškai dirbantis asmuo yra pats savo darbo bei poilsio laiko organizatorius. Itin detalus savarankiškai dirbančio asmens darbo ir poilsio laiko reguliavimas apskundžiamas galimybes pasinaudoti darbo bei poilsio laiko lankstumo ypatybėmis ir taip siekti pelno. Darbo bei poilsio laiko apribojimai galimi tik išimtiniais atvejais, kuomet reikia išvengti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų pažeidimų. Taigi savarankiškai dirbantiems asmenims nereikėtų nustatyti tokio detalaus darbo bei poilsio laiko režimo reguliavimo, koks yra nustatytas darbuotojams. Todėl manytina, kad esama tvarka yra ganėtinai pagrįsta.

3. Darbuotojui darbo vieta yra suteikiama darbdavio, o savarankiškai dirbantis asmuo pats sau sukuria darbo vietą. Užimtumo reguliavimo prasme tiek darbuotojas, tiek savarankiškai dirbantis asmuo yra užimti asmenys piliečiai gali rinktis tarp skirtingų užimtumo formų. Būtina skatinti šių dviejų užimtumo rūšių plėtrą ir tinkamą pusiausvyrą, kadangi valstybinė siekiamybė yra nedarbo mažinimas ir visiškas užimtumas, o tai geriausiai užtikrintų subalansuotą darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinį statusą.

4. Savarankiškai dirbančių asmenų interesai neturėtų būti paminami vien dėl kliento interesų prioriteto bei kliento kaip pajamų šaltinio. Savarankiškai dirbantys taip pat turi teisę turėti teisę į atostogas. Realiai motinystės (tėvystės) atostogos savarankiškai dirbantiems asmenims priklauso, tačiau manytina, kad savarankiškai dirbančių asmenų mokymasis taip pat yra labai svarbus siekiant geresnių ekonominių rodiklių, taigi siūlytina į Lietuvos Respublikos darbo kodekso 181 str. Papildyti 4 dalimi, numatančia, kad : „Šio straipsnio 1-3 dalys taikomos ir savarankiškai dirbantiems asmenims“.

5. Statistikos departamentas, pateikdamas duomenis apie ūkininkus ir jų partnerius, daro tai su paklaida, nes ši organizacija neskaičiuoja ūkių pagal teisinio reglamentavimo nustatytas skaičiavimo taisykles. Todėl tokius duomenis reikėtų vertinti kritiškai.

6. Dirbantys daug savarankiškai asmenys rizikuoja susirgti profesine liga ar patirti nelaimingą atsitikimą darbo metu skirtingu lygiu, kadangi nevienodas apskritai savarankiškai dirbančių asmenų indėlis į darbą ir darbo laiką. Tokiems savarankiškai dirbantiems asmenims siūlytina įvertinti savo riziką patiems. Siūlytina šiuo tikslu stipriau rizikuojantiems tikriesiems ūkinės bendrijos nariams, dirbantiems savarankiškai, įtraukti į ūkinių bendrijos jungtinės veiklos sutartis nuostata, kad tam tikra lėšų dalis būtų skiriama tikrųjų narių draudimui nuo nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų.

7. Individualių įmonių savininkų bei ūkinių bendrijų tikrųjų narių teisinio statuso vienareikšmis priskyrimas savarankiškai dirbantiems asmenims yra abejotinas, taigi kvalifikuojant konkrečių tokių įmonių savininkų teisinį statusą, svarbu atsižvelgti į tokias faktines aplinkybes, ar šie asmenys nesamdo nuolat jiems dirbančių asmenų ir ar šie asmenys patys dirba, o nėra tik kapitalo davėjai. Taigi siūlytina keisti Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalį ta apimtimi, kad individualiųjų įmonių savininkai bei tikrųjų ūkinių bendrijų ir komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai yra pripažįstami savarankiškai dirbančiais asmenimis tik tuomet, kai jie pajamas generuoja iš savo pačių, o ne iš samdomų asmenų darbo.

8. Reglamentavimo detalumu iš kitų savarankiškai dirbančių asmenų, išsiskiria teisinių profesijų – advokatų, antstolių bei notarų – teisinis statusas. Advokatų teisinė padėtis ir šioje grupėje yra išskirtinė, nes notarų bei antstolių minimalus darbo laikas yra nustatytas teisės aktais, o advokatams minimalus darbo laikas nėra reglamentuotas. Tokia advokatų teisinio statuso privilegijavimas pateisinama tuo, kad notarams ir antstoliams yra suteikta daugiau teisių vykdyti teises funkcijas, kurių nepertraukiamumo užtikrinimas reikalingas visuomenei.

9. Savarankiškai dirbančių asmenų minimalaus minimalus atlygis Lietuvos įstatyminėje bazėje nėra reguliuojamas, išskyrus notarų ir antstolių atlygių sistemą. Tačiau minimalus atlygis yra viena svarbiausių darbuotojų garantijų, kuri nėra taikoma savarankiškai dirbantiems asmenims. Atsižvelgiant į tai, kad savarankiškai dirbančių asmenų darbo grafikas nebūtinai sutampa su darbuotojo darbo laiko režimu ir į tai, kad savarankiškai dirbantys asmenys veikia savo rizika bei dažniausiai savo priemonėmis, nors ir valstybės mokestinėje bazėje dalyvauja su didesnėmis lengvatomis, siūlytina

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnį papildyti 4 dalimi, teigiančia, kad: „Savarankiškai dirbantiems asmenims turėtų būti taikomas ne mažesnis, nei minimalus valandinis atlygis, nei jis nustatomas 1 dalyje nurodyta tvarka. Ši nuostata taikoma tuomet, kai savarankiškai dirbančio asmens darbo apimtis nustatoma rašytinėje sutartyje valandomis, bet netaikoma tuomet, kai prieštarauja kitiems įstatymams“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

Įstatymai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
- 2) Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308;
- 3) Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1974;
- 4) Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042;
- 5) Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632;
- 6) Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 50-1598
- 7) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
- 8) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340 ;
- 9) Lietuvos Respublikos civilinės krašto apsaugos tarnybos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 73-3348;
- 10) Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2569;
- 11) Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas. Valstybės tarnybos įstatymas, 1998, Nr. 49-1325;
- 12) Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810;
- 13) Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447;
- 14) Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130;
- 15) Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 999, Nr. 60-1945;

- 16) Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 25-1176;
- 17) Lietuvos Respublikos tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statusas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088;
- 18) Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085;
- 19) Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991;
- 20) Nr. 38-1656; Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 7-140;
- 21) Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 1993, Nr. 20-488;
- 22) Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 2003;
- 23) Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas. Valstybės žinios. 1999, Nr. 43-1358;
- 24) Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-4990;
- 25) Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statusas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927;
- 26) Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 1991, Nr. 13-328;

Kiti teisės aktai:

- 27) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-345 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4681;
- 28) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1999 m. lapkričio 11 d. įsakymas Nr. 288 „Dėl Lietuvos advokatūros statuto patvirtinimo“. Valstybės žinios, 1999, Nr. 95-2753;
- 29) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008 m. vasario 5 d. įsakymas Nr. 1R-69 „Dėl teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 . įsakymo Nr. 57 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių parengimą, konsultacijas ir

technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo““. Valstybės žinios, 2008-02-09, Nr. 17-590;

30) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4682;

31) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. liepos 18 d. įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymo Nr. 254 „Dėl reikalavimų antstolio (antstolių) darbo vietai bei darbo laikui patvirtinimo“ pakeitimo“. Valstybės žinios, 2007-07-24, Nr. 82-3366;

32) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-119 „Dėl reikalavimų, keliamų notarų biurams ir notarų darbo laikui patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007, 82-367;

33) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1R-481 „Dėl Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodikos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007, Nr. 2-94.

34) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. sausio 28 d. nutarimas Nr. 115 „Dėl pavyzdinės darbo sutarties formos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2003, Nr. 11-412;

35) Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2010 m. spalio 13 d. įsakymas Nr. 3D-521 „Dėl Žemės ūkio valdos ekonominio dydžio, išreikšto europinio dydžio vienetais, skaičiavimo metodikos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007, Nr. 126-5141;

36) Europos Sąjungos advokatų etikos kodeksas. [interaktyvus]. 1998. [Žiūrėta 2011-04-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.advoco.lt/?item=esaekod>>;

37) 1986 m. gruodžio 11 d. Tarybos Direktyva dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris, kurie verčiasi savarankiška darbo veikla, įskaitant žemės ūkyje, principo taikymo ir dėl savarankiškai dirbančių moterų apsaugos nėštumo ir motinystės metu. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* L 359, 1986 12 19, p. 56—58;

38) 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/15/EB dėl asmenų, kurie verčiasi mobiliąja kelių transporto veikla, darbo laiko organizavimo. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* L 80, 2002 3 23, p. 35;

Specialioji literatūra

Vadovėliai, monografijos, moduliai:

- 39) BAGDANKIS, Tomas. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008;
- 40) BUŽINSKAS, Gintaras. *Darbo ginčai: teorija ir praktika*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2010;
- 41) DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;
- 42) DARBO IR SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Vilnius: Agora, 1998;
- 43) MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė, Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2008;
- 44) MAKSIMAITIS, Mindaugas. *Užsienio teisės istorija*. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002;
- 45) MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
- 46) MOCKEVIČIUS, Remigijus. *Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas*. Antras leidimas. Vilnius Teisinės informacijos centras, 2002;
- 47) NEKROŠIUS, I. et al. *Darbo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008;
- 48) NEKROŠIUS I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. II dalis. Kolektyviniai darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 49) NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004;
- 50) TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo sutartis ir darbo sutarčių teisinis reguliavimas*. Modulis. Vilnius: Advanced advise, 2008;
- 51) TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. Vilnius: Justitia, 2005;
- 52) TIAŽKIJUS, Viktoras. *Darbo užmokestis, darbo ir poilsio laikas*. Modulis. Vilnius: Advanced advise, 2008;

53) TIAŽKIJUS, V., PETRAVIČIUS, R., BUŽINSKAS, G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999;

54) Sudarytojas PRAPIESTIS, Jonas. *Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002 ;

55) ŠATAS, Juozas. *Komercinės teisės subjektai*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 1998;

56) ŽERUOLIS, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976;

Straipsniai:

57) BALNIENĖ, Eglė. Aktualūs advokatūros statuso pokyčiai Lietuvoje. *Teisė*, 2005, Nr. 57, p.7-17 ;

58) CASALE, Giuseppe. The Labour Law Challenges: In Search of Balance Between Flexibility and Security. Hard vs. Soft Law? In *Darbo ir socialinės apsaugos teisė XXI amžiuje: iššūkiai ir perspektyvos*. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 131-144;

59) DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė. Lanksčių užimtumo formų taikymas Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 25(17), p. 19-25;

60) DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė. Darbo teisės modernizavimo bei tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2008, 8(110), p. 7-12;

61) KŪRIS, Pranas. Ūkinės veiklos laisvė, sąžininga konkurencija ir bendra tautos gerovė (Konstitucijos 46 straipsnio jurisprudencinis komentaras). *Jurisprudencija*, 2005, t. 64(56), p. 56–73;

62) JARULAITIS, Marius. Nestandartiniai darbo santykiai ir jų reguliavimas. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 8 (110), p. 83-89 ;

63) POVILAITIENĖ, Ieva. Valstybės tarnyba: kai kurios atskyrimo nuo darbo teisinių santykių ir darbo įstatymų taikymo ribų nustatymo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 140-151;

64) TIAŽKIJUS, V. Darbo teisė ir valstybės tarnyba: panašumai ir skirtumai. *Justitia*, Vilnius, 2004, Nr. 1 (49), p. 46-56;

65) БУБИЛАЙТИТЕ, Бэата. Правовое регулирования трудовых и гражданско-правовых общность и различие. In *Теоретические проблемы современного трудового права и права социального обеспечения: международные и*

национальные аспекты. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Justitia, 2009, p. 65-75;

Moksliniai darbai:

66) DAVULIS, Tomas. *Lietuvos darbo teisės integracijos į Europos Sąjungos teisinę sistemą problemos*: daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2002;

67) PUNDINAITĖ, Donata. *Gyventojų užimtumo ir nedarbo samprata Lietuvoje ir Vokietijoje*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010;

68) USONIS, Justinas. *Darbo teisinių santykių reglamentavimo ypatumai kelių transporte*: daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005;

Teismų praktika ir Konstitucinio teismo nutarimai:

69) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. vasario 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2002;

70) Lietuvos vyriausiasis administracinio teismo nutartis administracinėje byloje 2009 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1105;

71) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl kasos aparatų įrengimo keleivinio transporto priemonėse“. Valstybės žinios, 2002-03-16, Nr. 28-1003;

72) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl pinigų sumų išieškojimo pagal reikalavimus, kylančius iš darbo teisinių santykių“. Valstybės žinios, 1998-09-30, Nr. 85-2382;

Travaux préparatoires

73) EUROPOS KOMISIJA. *Darbo teisės modernizavimas įgyvendinant 21 – ojo amžiaus uždavinius. Žalioji knyga* [interaktyvus]. Briuselis, 2006-11-22 [žiūrėta 2011-01-21]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihtmlang=en&lng1=en,lt&lng2=de,en,es,fr,it,lt,lv,pt.&val=436101:cs&page=>> [žiūrėta 2011-01-21];

74) EUROPOS KOMISIJA. *Lankstumo ir užimtumo garantijos*: Bendros Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto pastabos [interaktyvus]. Briuselis, 2006 [žiūrėta 2011-04-15]. <<http://www.socmin.lt/index.php?-1906501203>>;

75) EUROPOS KOMISIJA. *Ataskaita apie Direktyvos 2002/15/EB dėl asmenų, kurie verčiasi mobiliąja kelių transporto veikla, darbo laiko organizavimo įgyvendinimą 2005–2006 m.*: pirmoji Komisijos ataskaita apie darbo laiko taisyklių kelių transporto sektoriuje įgyvendinimą [interaktyvus]. Briuselis, 2009 [žiūrėta 2011-04-25]. Prieiga per internetą:

<[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2009\)0415/com_com\(2009\)0415_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2009)0415/com_com(2009)0415_lt.pdf)>;

76) GADZIAUSKAS, Giedrius. *LLRI pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės pozicijos dėl Europos Komisijos „Žaliosios knygos: Darbo teisės modernizavimas įgyvendinant 21-ojo amžiaus uždavinius“* [interaktyvus]. Vilnius, 2007 [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=4148>

77) STATISTIKOS DEPARTAMENTAS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS. *Užimtieji . Požymiai: lytis, gyvenamoji vietovė, darbas visą arba ne visą darbo dieną, metai ir užimtumo statusas* [interaktyvus]. Vilnius, 2011 [žiūrėta 2011-03-12] Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3031002&PLanguage=0>>

78) Lietuvos Respublikos Seimas. *2007 m. socialinių reikalų ir darbo komiteto veiklos VI (pavasario) sesijos metu ataskaita* [interaktyvus]. Vilnius, 2007 [žiūrėta 2011-04-26]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/docs2/JIBAZGMW.DOC> ;

79) LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINĖ MOKESČIŲ INSPEKCIJA PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJOS. *Kokie yra individualios veiklos kriterijai?* [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2011-04-01]. <http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000081338>;

80) LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINĖ MOKESČIŲ INSPEKCIJA PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJOS. *Individuali veikla* [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2011-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.vmi.lt/lt/?itemId=101421>>.

SANTRAUKA

Šiame magistriniame darbe yra lyginamas darbuotojo ir savarankiškai dirbančio asmens teisinis statusas. Darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys yra užimti gyventojai. Darbuotojams yra artimi valstybės tarnautojai (tiek plačiąja, tiek ir siaurąją prasme), nes visa ši grupė asmenų priskiriami prie samdomų asmenų. Prie savarankiškai dirbančių asmenų priskiriami individualių įmonių savininkai, tikrųjų ūkinių bendrijų bei komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai, stambesnių ūkių ūkininkai ir besiverčiantys individualia veikla asmenys (tarp - jų advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai, pagal verslo liudijimą dirbantys asmenys). Uždarųjų akcinių bendrovių ir akcinių bendrovių akcininkų, žemės ūkio bendrovių narių ir pajininkų bei kooperatinių bendrovių narių teisinis statusas yra ganėtinai artimas individualių įmonių savininkų bei tikrųjų ūkinių bendrijų ir komanditinių ūkinių bendrijų tikrųjų narių teisinei padėčiai, kadangi šie asmenys yra svarbūs įmonių dalyviai, gali samdytis asmenis darbei. O savarankiškai dirbančiais asmenimis paprastai laikomi asmenys, dirbantys už atlyginimą sau, nebent epizodiškai samdantys kitus asmenis.

Apskritai darbuotojų teisinis statusas yra detaliau sureglamentuotas, nei savarankiškai dirbančių asmenų. Tai lemia tiek istoriškai skirtingai susiklosčiusių darbinių santykių dalyvių darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų teisinio statuso reglamentavimo priežastys, tiek darbuotojų bei savarankiškai dirbančių atlyginimo gavimo už darbą esmė.

A Comparative Analysis of the Legal Status of an Employee and a Self-employed Person

SUMMARY

In this master thesis compares the employee and the self-employed person's legal status. Employees and self-employed workers are busy people. Civil servants to the broad and narrow sense and employees are similar, and because the whole group of people classified as hired workers. The self-employed persons are self-employed individual business owners, real partnerships and limited partnership real members and persons, engaged in individual self-employed paid activities (including lawyers, lawyers' assistants, notaries, bailiffs and under a business license employed people). The legal status of shareholders in joint-stock companies, shareholders in limited liability companies, agricultural cooperative members and shareholders, of cooperative societies is quite close to the the legal situation of individual business owners and the real members of real or limited partnerships. All these people are usually hire workers. In general, self-employed persons are generally regarded as people who get salary from clients, work individuali and it should only be occasional hiring more people.

In general, the legal status employee is regulated in detal and teh legal status of self-employed person is regulated superficial. This is due to historical reasons of employee as participant in labour relations of staff members and remuneration for work of heart .

PRIEDAS

Jungtinės veiklos sutarties 1 lapas

REGISTRUOTA
JURIDINIŲ ASMENŲ REGISTRE

E. Baltuškaitės ir Ž. Dangveckienės tikroji ūkinė bendrija „Šviesva“

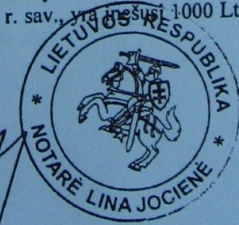
20. 10 m. lupa 29d. **JUNGTINĖS VEIKLOS SUTARTIS**

Kodas 1686 4641

Mes, tikrosios ūkinės bendrijos nariai: Žaneta Dangveckienė, a. k. 45805010636, gyv. Garuckų k., Ramygalos sen., Panevėžio r. sav., ir Gabrielė Dangveckaitė, a. k. 49004150573, gyv. Liepų g. 5, Garuckų k., Ramygalos sen., Panevėžio r. sav., sudarėme šią bendrijos jungtinės veiklos sutartį ir remdamiesi LR Ūkinių bendrijų įstatymu, susitariame:

1. Tikrosios ūkinės bendrijos pavadinimą palikti galiojantį ankstesnįjį: E. Baltuškaitės ir Ž. Dangveckienės tikroji ūkinė bendrija „Šviesva“ (toliau – bendrija).
2. Bendrija yra yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Bendrija įgyja civilines teises, prisima civilines pareigas ir jas įgyvendina per tikruosius narius. Bendrija savo veikloje vadovaujasi šia jungtinės veiklos sutartimi, LR Civiliniu kodeksu, LR ūkinių bendrijų įstatymu ir kitais įstatymais bei teisės aktais.
3. Ši jungtinės veiklos sutartis yra ir bendrijos steigimo sandoris, ir bendrijos steigimo dokumentas. Steigiamos bendrijos jungtinės veiklos sutartis suteikia teisę atidaryti kaupiamąją sąskaitą Lietuvos Respublikos įregistruotame banke. Kaupiamąjoje sąskaitoje esančios lėšos gali būti naudojamos tik po bendrijos įregistravimo.
4. Bendrijos buveinė – Laisvės a. 10-1, Ramygalos m., Panevėžio r. sav., Lietuvos Respublika.
5. Bendrijos teisinė forma – tikroji ūkinė bendrija.
6. Bendrijos veiklos tikslas yra pelno siekimas.
7. Bendrijos veiklos objektas yra: žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, kasyba ir karjerų eksploatavimas, apdirbamoji gamyba, elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas, vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas, statyba; didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, transportas ir saugojimas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla, informacija ir ryšiai, finansinė veikla, nekilnojamojo turto operacijos, profesinė, mokslinė ir techninė veikla, administracinė ir aptarnavimo veikla, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas, meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, kita aptarnavimo veikla, namų ūkių, samdančių darbininkus, veikla; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir paslaugų teikimu;
8. Panaudodama turimus fondus, medžiaginius ir piniginius resursus bendrija gali organizuoti arba vykdyti ūkinę veiklą, neprieštaraujančią LR įstatymams. Licencijuojamą ir kitokia tvarka nustatytą veiklą bendrovė vykdo tik gavusi atitinkamus leidimus.
9. Bendrijos veiklos laikotarpis – neribotas.
10. Bendrijos finansiniais metais laikom kalendoriniai metai.
11. Bendrija nesudaro finansinės atskaitomybės. Bendrijos buhalterinę apskaitą, jos organizavimą bei tvarkymą nustato įstatymai ir kiti teisės aktai
12. Bendrijos vieši pranešimai, kai to reikalaujama pagal LR Civilinį kodeksą ir LR ūkinių bendrijų įstatymą skelbiami dienraštyje “Lietuvos rytas”.
13. Bendrija laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo juridinių asmenų registre. Visi bendrijos steigėjai nuo bendrijos įregistravimo juridinių asmenų registre tampa jos tikraisiais nariais (toliau – nariai).
14. Bendrijos jungtinės veiklos sutarties (tame tarpe ir notarinio patvirtinimo) išlaidas jos steigimo metu apmoka bendrijos narys Žaneta Dangveckienė.
15. Dokumentais pagrįstas bendrijos jungtinės veiklos sutarties išlaidas nariui Žanetai Dangveckienei kompensuoja bendrija iš savo lėšų per 30 dienų.
16. Bendrijos narys – Žaneta Dangveckienė, a. k. 45805010636, gyv. Garuckų k., Ramygalos sen., Panevėžio r. sav., yra įnešusi 1000 Lt (vieną tūkstantį litų) į bendrijos kaupiamąją sąskaitą.

Notarė
Lina Jocienė

1

Jungtinės veiklos sutarties 2 lapas

nuosavybės teise. Nepiniginis įnašas įvertinamas visų bendrijos narių sprendimu, kuris priimamas bendru sutarimu. Nepiniginis įnašas perduodamas bendrijai per įmanomai trumpiausius ir protingiausius terminus nuo sprendimo priėmimo datos. Jeigu įnašas yra pinigai, tai jie yra pervedami į bendrijos sąskaitą per 10 dienų nuo sprendimo priėmimo datos.

31. Nariui, kurio narystė bendrijoje pasibaigė, jo reikalavimu bendrija per 1 mėnesį nuo jo narystės bendrijoje pasibaigimo turi grąžinti pinigų sumą, lygią jo įnašo vertei. Narys, kurio įnašas nepiniginis – individualiais požymiais apibūdintas daiktas, turi teisę reikalauti grąžinti jam šį nepiniginį įnašą, o bendrija turi jį grąžinti, jeigu dėl to nebus pažeisti bendrijos narių ir kreditorių interesai. Tai taip pat taikoma ir nario įpėdiniui ar teisių perėmėjui, jeigu jis nustatyta tvarka netapo nariu.

32. Pasibaigus bendrijos finansiniams metams, iš bendrijos veiklos gautas pelnas paskirstomas visų narių sprendimu. Šis sprendimas priimamas narių bendru sutarimu. Pelnas paskirstomas kiekvienam nariui proporcingai jo įnašo dydžiui. Kiekvienam bendrijos nariui paskirta pelno dalis turi būti išmokėta per tris mėnesius nuo sprendimo dėl pelno paskirstymo priėmimo dienos.

33. Bendrijoje turi būti ne mažiau kaip du ir ne daugiau kaip dvidešimt narių. Jeigu bendrijoje lieka tik vienas narys, bendrija per tris dienas nuo tokio narių skaičiaus sumažėjimo apie tai turi pranešti juridinių asmenų registru. Bendrija, kurioje liko tik vienas narys, turi būti likviduojama, jeigu bendrijos narys per šešis mėnesius po tokio narių skaičiaus sumažėjimo nenusprendžia bendrijos reorganizuoti ar pertvarkyti, išskyrus atvejus, kai per šį laikotarpį į bendriją priimamas naujas narys.

34. Bendrijos nariais negali būti kitų bendrijų tikrieji nariai, individualių įmonių savininkai, valstybė, savivaldybės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos, taip pat ūkinės bendrijos ir individualios įmonės. Bendrijos nariais taip pat negali būti Europos ekonominių interesų grupės.

35. Kai prievolėms užtikrinti neužtenka bendrijos turto, bendrijos nariai pagal bendrijos prievolės atsako solidarai visu savo turtu. Bendrijos kasoje esančių pinigų kaip avansu išmokamo pelno paėmimas narių asmeniniams poreikiams turi būti įforminamas laikantis LR galiojančių buhalterinės apskaitos įstatymų bei prieš tai patvirtintas bendrijos narių sprendimu, kuris priimamas bendru sutarimu.

36. Jungtinės veiklos sutartis keičiama visų narių sprendimu, kuris priimamas bendru sutarimu. Kai jungtinės veiklos sutartis keičiama, juridinių asmenų registru kartu su kitais teisės aktų nustatytais dokumentais turi būti pateikti jungtinės veiklos sutarties pakeitimai ir visas jungtinės veiklos sutarties tekstas. Visą jungtinės veiklos sutarties tekstą pasirašo vienas iš narių, jo parašo tikrumas notaro netvirtinamas. Jungtinės veiklos sutartis, taip pat jungtinės veiklos sutarties pakeitimai įsigalioja nuo įregistravimo juridinių asmenų registre, išskyrus su bendrijos steigimo tvarka ir įnašų įnešimu steigimo metu susijusias jungtinės veiklos sutarties nuostatas, kurios įsigalioja nuo steigiamos bendrijos jungtinės veiklos sutarties sudarymo.

37. Bendrija turi teisę steigti filialus ir atstovybes Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse. Bendrija atsako už filialo ar atstovybės prievolės visu savo turtu. Filialų ir atstovybių steigimas Lietuvos Respublikoje turi būti vykdomas pagal Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso reikalavimus. Sprendimas steigti filialą ar atstovybę bei nutraukti jų veiklą priimamas bendru visų bendrijos narių sprendimu.

38. Sutartis sudaryta lietuvių kalba 6 (šešiais) egzemplioriais, kurie visi turi vienodą juridinę galią.

Jungtinės veiklos sutarties sudarymo data – 2010-07-23

Narys

Narys

Notarė
Lina Jocienė

Žaneta Dangveckienė

Gabrielė Dangveckaitė

Jungtinės veiklos sutarties 3 lapas

nuosavybės teise. Nepiniginis įnašas įvertinamas visų bendrijos narių sprendimu, kuris priimamas bendru sutarimu. Nepiniginis įnašas perduodamas bendrijai per įmanomai trumpiausius ir protingiausius terminus nuo sprendimo priėmimo datos. Jeigu įnašas yra pinigai, tai jie yra pervedami į bendrijos sąskaitą per 10 dienų nuo sprendimo priėmimo datos.

31. Nariui, kurio narystė bendrijoje pasibaigė, jo reikalavimu bendrija per 1 mėnesį nuo jo narystės bendrijoje pasibaigimo turi grąžinti pinigų sumą, lygią jo įnašo vertei. Narys, kurio įnašas nepiniginis – individualiais požymiais apibūdintas daiktas, turi teisę reikalauti grąžinti jam šį nepiniginį įnašą, o bendrija turi jį grąžinti, jeigu dėl to nebus pažeisti bendrijos narių ir kreditorių interesai. Tai taip pat taikoma ir nario įpėdiniui ar teisių perėmėjui, jeigu jis nustatyta tvarka netapo nariu.

32. Pasibaigus bendrijos finansiniams metams, iš bendrijos veiklos gautas pelnas paskirstomas visų narių sprendimu. Šis sprendimas priimamas narių bendru sutarimu. Pelnas paskirstomas kiekvienam nariui proporcingai jo įnašo dydžiui. Kiekvienam bendrijos nariui paskirta pelno dalis turi būti išmokėta per tris mėnesius nuo sprendimo dėl pelno paskirstymo priėmimo dienos.

33. Bendrijoje turi būti ne mažiau kaip du ir ne daugiau kaip dvidešimt narių. Jeigu bendrijoje lieka tik vienas narys, bendrija per tris dienas nuo tokio narių skaičiaus sumažėjimo apie tai turi pranešti juridinių asmenų registru. Bendrija, kurioje liko tik vienas narys, turi būti likviduojama, jeigu bendrijos narys per šešis mėnesius po tokio narių skaičiaus sumažėjimo nenusprendžia bendrijos reorganizuoti ar pertvarkyti, išskyrus atvejus, kai per šį laikotarpį į bendriją priimamas naujas narys.

34. Bendrijos nariais negali būti kitų bendrijų tikrieji nariai, individualių įmonių savininkai, valstybė, savivaldybės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos, taip pat ūkinės bendrijos ir individualios įmonės. Bendrijos nariais taip pat negali būti Europos ekonominių interesų grupės.

35. Kai prievolėms užtikrinti neužtenka bendrijos turto, bendrijos nariai pagal bendrijos prievolės atsako solidariai visu savo turtu. Bendrijos kasoje esančių pinigų kaip avansu išmokamo pelno paėmimas narių asmeniniams poreikiams turi būti įforminamas laikantis LR galiojančių buhalterinės apskaitos įstatymų bei prieš tai patvirtintas bendrijos narių sprendimu, kuris priimamas bendru sutarimu.

36. Jungtinės veiklos sutartis keičiama visų narių sprendimu, kuris priimamas bendru sutarimu. Kai jungtinės veiklos sutartis keičiama, juridinių asmenų registru kartu su kitais teisės aktų nustatytais dokumentais turi būti pateikti jungtinės veiklos sutarties pakeitimai ir visas jungtinės veiklos sutarties tekstas. Visą jungtinės veiklos sutarties tekstą pasirašo vienas iš narių, jo parašo tikrumas notaro netvirtinamas. Jungtinės veiklos sutartis, taip pat jungtinės veiklos sutarties pakeitimai įsigalioja nuo įregistravimo juridinių asmenų registre, išskyrus su bendrijos steigimo tvarka ir įnašų įnešimu steigimo metu susijusias jungtinės veiklos sutarties nuostatas, kurios įsigalioja nuo steigiamos bendrijos jungtinės veiklos sutarties sudarymo.

37. Bendrija turi teisę steigti filialus ir atstovybes Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse. Bendrija atsako už filialo ar atstovybės prievolės visu savo turtu. Filialų ir atstovybių steigimas Lietuvos Respublikoje turi būti vykdomas pagal Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso reikalavimus. Sprendimas steigti filialą ar atstovybę bei nutraukti jų veiklą priimamas bendru visų bendrijos narių sprendimu.

38. Sutartis sudaryta lietuvių kalba 6 (šešiais) egzemplioriais, kurie visi turi vienodą juridinę galią.

Jungtinės veiklos sutarties sudarymo data – 2010-07-23

Narys

Narys

Notarė
Lina Jocienė

Žaneta Dangveckienė

Gabrielė Dangveckaitė